

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет історії, політології та міжнародних відносин
кафедра міжнародних відносин
та суспільних комунікацій**

**ДВОСТОРОННІ УКРАЇНСЬКО-РУМУНСЬКІ ВІДНОСИНИ:
КУЛЬТУРНО-ГУМАНІТАРНИЙ ВИМІР**

**Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)**

Виконав:

студент 6 курсу, 603 групи

Кучер Олександр Володимирович

Керівник:

кандидат політичних наук,

доцент **Мельничук Л.Н.**

До захисту допущено

на засіданні кафедри

протокол ___ від _____ 2023р.

Заф.кафедрою _____ проф. Макар В.Ю.

Чернівці – 2023

Анотація

Магістерська робота присвячена дослідженню двосторонніх українсько-румунських відносин у культурно-гуманітарному вимірі. Автор розглянув сутність поняття міждержавних відносин та підходи до його аналізу та розкрив культурно-гуманітарне співробітництво як форму реалізації концепції «м'якої сили» у зовнішній політиці держави. Дослідник характеризує історично складні українсько-румунські відносини і описує їх розвиток у XXI столітті завдяки різним формам сучасного співробітництва України та Румунії, у тому числі і транскордонного. Важливими складовими дослідження стали аналіз культурного діалогу, який виступив одним із чинників посилення взаємодії України та Румунії та оцінка гуманітарної підтримки України з боку Румунії під час повномасштабної російсько-української війни. У роботі зокрема окреслено майбутні перспективи українсько-румунської культурно-гуманітарної співпраці.

Ключові слова: *Україна; Румунія; двосторонні відносини; «м'яка сила»; культурно-гуманітарна співпраця; національна меншина; українсько-румунські відносини.*

Summary

The master's thesis is devoted to the study of bilateral Ukrainian-Romanian relations in the cultural and humanitarian dimension. The author examines the essence of the concept of interstate relations and approaches to its analysis and reveals cultural and humanitarian cooperation as a form of implementing the concept of «soft power» in the state's foreign policy. The researcher characterizes the historically complex Ukrainian-Romanian relations and describes their development in the twenty-first century through various forms of modern cooperation between Ukraine and Romania, including cross-border cooperation. Important components of the study include an analysis of cultural dialogue, which has been one of the factors in strengthening cooperation between Ukraine and Romania, and an assessment of Romania's humanitarian support for Ukraine during the full-scale Russian-Ukrainian war. The paper also outlines future prospects for Ukrainian-Romanian cultural and humanitarian cooperation.

Keywords: Ukraine; Romania; bilateral relations; «soft power»; cultural and humanitarian cooperation; national minority; Ukrainian-Romanian relations.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

(підпис)

ВСТУП

Сучасний світ характеризується глибокими змінами у багатьох сферах, включаючи міжнародні відносини, які набули нових рис та вимог до розвитку та співробітництва між країнами. Один із ключових аспектів цієї динамічної реальності – взаємодія та співробітництво держав у культурно-гуманітарній сфері, яка стала не тільки важливим фактором впливу, а й сприяє підтримці взаєморозуміння, зміцненню довіри та розбудові позитивних відносин між народами.

Культурно-гуманітарне співробітництво включає взаємодію між країнами на різних рівнях – від народних традицій до сучасної культурної інтеграції. Двосторонні міждержавні відносини у культурній та гуманітарній сферах не лише забезпечують обмін цінними знаннями та досвідом, але і стають способом поглиблення взаєморозуміння, вирішення важливих суспільних питань та сприяють зміцненню дружніх зв'язків між державами.

Україна та Румунія є країнами, що мають довгу історію взаємодії та спільність культурних, історичних та геополітичних чинників. За десятиліття незалежності обидві країни визначили культурно-гуманітарне співробітництво як важливий напрямок розвитку відносин. Однак з урахуванням динаміки сучасних викликів та можливостей, необхідно більше уваги приділяти аналізу та вдосконаленню цього співробітництва. Подальший розвиток та поглиблення культурних взаємозв'язків може вплинути на більш глибоке та довготривале сприйняття та розуміння одне одного, сприяючи посиленню двосторонніх плідних зв'язків між державами і у інших галузях.

Аналіз історичного, культурного, гуманітарного та соціального контексту двосторонніх відносин між Україною та Румунією може допомогти визначити основні чинники, які впливають на розвиток та співпрацю в сфері культури та гуманітарних питань між двома країнами, а також виявити потенціал цього співробітництва для побудови позитивних відносин в майбутньому.

З огляду на це **метою** нашого наукового дослідження є аналіз двосторонніх українсько-румунських відносин у культурно-гуманітарному вимірі.

Реалізація поставленої мети досягається шляхом розв'язання наступних дослідницьких завдань:

- розглянути сутність поняття міждержавних відносин та підходи до його аналізу;
- розкрити культурно-гуманітарне співробітництво як форму реалізації концепції «м'якої сили» у зовнішній політиці держави;
- охарактеризувати українсько-румунські відносини крізь призму історії та сучасності;
- визначити основні форми сучасного співробітництва України та Румунії;
- дослідити транскордонне співробітництво України та Румунії;
- проаналізувати культурний діалог як чинник посилення взаємодії України та Румунії;
- оцінити гуманітарну підтримку України з боку Румунії під час повномасштабної російсько-української війни та роль Чернівецької області у цьому процесі;
- окреслити перспективи українсько-румунської культурно-гуманітарної співпраці.

Об'єктом дослідження є міждержавні відносини України та Румунії.

Предметом дослідження є культурно-гуманітарний вимір українсько-румунських відносин.

Реалізація визначених завдань обумовила вибір **методологічної основи дослідження**, яка полягає в застосуванні наукових методів комплексного аналізу міждержавних відносин. У роботі використовувались принципи історизму, об'єктивізму, детермінізму та багатофакторності. Доповнити їх змогли і інші наукові **підходи**, серед яких: системний, історичний, аналітичний методологічні підходи, бекграунд-аналіз.

Системний метод дав змогу вивчити сучасні наукові підходи до дослідження «міждержавних відносин». За допомогою історичного методу проаналізовано розвиток українсько-румунських відносин. Аналітичний метод використовувався з метою аналізу політики України щодо Румунії і навпаки. Бекграунд-аналіз допоміг визначити основні передумови виникнення та основні тенденції розвитку транскордонного співробітництва між сторонами.

У дослідженні ми також послуговувалися такими основними науковими методами: діалектичний метод пізнання – при дослідженні теорій вивчення «міждержавних відносин»; методи аналізу, синтезу й узагальнення – з метою належного вивчення досліджуваної тематики і отримання чітких результатів, що вилилися у конкретні положення.

Наукова новизна дослідження визначається сучасною постановкою проблеми, аналізом нових тенденцій відносин між Україною та Румунією, визначення перспективи співпраці цих держав у культурно-гуманітарній сфері. Результати дослідження можуть бути корисними для подальших наукових дослідження з даної проблематики, а також для читання курсів з теорії міжнародних відносин, етносу, культури тощо. Основні положення, викладені у висновках, стануть у нагоді для управлінців органів державної влади з метою вироблення ефективної політики щодо культурно-гуманітарного співробітництва.

Структура й обсяг роботи обумовлені предметом дослідження, його метою і завданнями. Вона складається із вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновків та списку використаних джерел і літератури. Загальний обсяг роботи становить 114 сторінок, з них 14 стор. – список використаних джерел (111 найменувань). Обсяг текстової частини роботи складає 96 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИН

1.1 Поняття міждержавних відносин та підходи до його аналізу

Відносини між членами світового співтовариства складаються з численних локальних, регіональних і міжнародних очікувань, що перетинаються і залежать від інтересів, можливостей і довіри (волі) сторін, які беруть у них участь. Іншими словами, міжнародний порядок зшитий різноманітними і наскрізними балансами соціальних сил.

Держави мають статус у міжнародному праві як суб'єкти. Вони несуть відповідальність за офіційні дії від свого імені; можуть укладати договори і вести війну; мають права; мають визначені території і населення. Тим не менш, хоча держави є суб'єктами права, важко сказати, що вони діють і поводяться, натомість вони структурують і формують поведінку людей. Кожна держава має комплекс органів влади, які діють від її імені: дипломати та державні діячі, торгові та митні чиновники, солдати, законодавчі лідери, члени кабінету міністрів, прем'єр-міністри, президенти, монархи тощо. З їх допомогою відбувається комплекс державних дій через політичні та організаційні процеси. Ця складна узгодженість забезпечується структурою зовнішньої політики, союзів і договорів, визначених на найвищому авторитетному рівні; внутрішній баланс повноважень, у межах якого закладені органи влади; і ролі всіх органів влади, які визначаються географією держави, економічним розвитком, політичною системою, культурою тощо. Тому сказати, що держава поводить, означає сказати, що комплекс органів влади діє в межах напрямку, окресленого внутрішньою та зовнішньою структурою очікувань .

Державний контроль і комплекс відносин між різними міжнародними суб'єктами можна зробити більш узгодженими, поділивши міжнародні відносини на міждержавні, міжсуспільні та міжособистісні [1].

Міждержавні відносини – це владні дії, домовленості або зобов'язання урядових органів влади – лідерів – однієї держави перед або з урядовими органами іншої держави, її групами чи громадянами, або на двосторонній основі, або через міжнародні організації. Йде мова не лише про міжнародні конференції, військову допомогу, державні візити, договори тощо, а й про націоналізацію іноземного бізнесу, висилку іноземних журналістів, арешт іноземного громадянина, застосування мит до іноземних товарів, цензуру іноземних журналів. Так, будь-які владні дії урядової еліти держави проти будь-якого громадянина чи групи чи іншої держави є частиною міждержавних відносин.

Міжсуспільні відносини – це владні дії, домовленості або зобов'язання представників влади груп в межах однієї держави з тими групами чи громадянами іншої держави, або ті стосунки всередині груп, членство та організації яких виходять за рамки держав. Останні включають, наприклад, багатонаціональні корпорації з іноземними дочірніми компаніями, католицьку церкву або міжнародні професійні асоціації. Крім того, до міжсуспільних відносин входять компанії, що продають товари громадянам інших держав, контакти між іноземними фірмами або компанія, яка укладає контракт з іноземною фірмою.

Міжособистісні відносини (у міжнародних відносинах) – це відносини громадян різних держав або між ними, які діють в особистих інтересах. Туристи, мігранти, іноземні студенти є прикладами таких міжособистісних стосунків, як і частина міжнародної пошти, телеграм, телефонних дзвінків і транскордонного повітряного та наземного сполучення.

Як бачимо, міжнародні відносини є міжособистісними, міжсоціальними та міждержавними. Однак у нашій роботі будемо говорити детальніше про міждержавні відносини. Звернемо увагу, що формами міждержавних відносин

можуть бути співробітництво та конфлікт. У даний час у міжнародній системі співробітництво як форма міждержавних відносин реалізується частіше, ніж конфлікт. Д. Шевчук зазначає, що «конфлікти та співробітництво належать до найважливіших характеристик міжнародних відносин, що розглядаються як процес, і є нерозривно пов'язаними сторонами взаємодії їх учасників» [102]. Мовою Фрідріха Гегеля та Карла Маркса [84, с. 867]. вони є «діалектичною парою» – тобто взаємопередбачуваними та взаємовизначаючими протилежностями, які можуть «мінятися місцями».

Зауважимо, що підходи до аналізу міждержавних відносин ґрунтувались на вивченні і дослідженні двох вищезгаданих форм. Так, у теорії міждержавного співробітництва і конфлікту виділяють два напрями: «лібералізм» і «реалізм».

Розвиток лібералістичної концепції відбувався до середини 30-х років минулого століття, після чого ця концепція була замінена концепцією реалізму, яка діяла до 70-х років. До цього періоду проблеми співпраці були вторинними щодо проблем конфлікту. Таким чином, теорія кооперації була заснована на теорії конфлікту. Відповідно до цього, починаючи з 50-х років, почав формуватися такий напрямок теорії міждержавних відносин, як конфліктологія, що вивело теорію міждержавного конфлікту в самостійне русло [6].

Але цього не можна сказати про теорію міждержавного співробітництва, яка тривалий час залишалася поза увагою дослідників у галузі міжнародних відносин. Основним напрямком досліджень у цьому напрямі було вивчення військово-політичних союзів як форми міждержавного співробітництва.

Однак, починаючи з 60-х років, на перший план поступово висувається необхідність вивчення проблем міждержавного співробітництва. У цей період актуалізуються питання інтеграційних процесів, які розглядалися як форма міждержавного співробітництва. Вже у 80-х роках кооперація стала самостійним напрямом у теорії міжнародних відносин, а також напрямком конфліктології [10].

Передумовами вивчення міждержавного співробітництва є необхідність відповіді на такі питання, як внутрішні причини формування співробітництва, перешкоди розвитку співробітництва в міжнародному середовищі, види і форми співробітництва та багато інших. Важливо також вказати на те, що міждержавні відносини можуть перерости у міждержавну співпрацю, проте це не є аксіомою. Все залежить від характеру цих відносин.

Жодна парадигма не пояснює єдино правильну міжнародну поведінку. Хоча домінуючим підходом є реалізм, ліберальні теорії транснаціоналізму та взаємозалежності допомагають висвітлити, як національні інтереси вивчаються та змінюються.

Коен та його колеги-критики стверджують, що неореалізм, остаточно сформульований у «Теорії міжнародної політики» К. Уолца, у якій він систематизує концепції реалізму, але зосереджується на структурі міжнародної системи за рахунок системних процесів. Зосереджена на концепції біполярності, теорія Вальца має тенденцію бути послідовною. Водночас важливо зазначити, що реалізм і неореалізм заперечують саму можливість співпраці у міждержавній взаємодії. К. Вальц зазначає, що «держави, плануючи або реалізуючи свою зовнішню політику, прагнуть максимізувати відносні вигоди, тобто прагнуть отримати більше можливостей, ніж їхні партнери» [110].

Класичні реалісти також більше зосереджуються на природі людини. Вони вважають, що люди загалом егоїстичні та агресивні. Цими принципами керуються головні актори міжнародної системи — держави, що призводить до неминучості конфліктів. У свою чергу, неореалісти більше зосереджені на розподілі влади в міжнародній системі. Теорія базується на твердженні про те, що міжнародна система не має суверенної влади, яка могла б укладати та виконувати обов'язкові угоди. Без такої влади державам надається можливість робити те, що їм подобається, що зрештою заважає державам довіряти одна одній і, як наслідок, ефективно співпрацювати. Ця ситуація ще більше посилюється реалістичним припущенням про те, що головною метою держави є

максимізація влади та безпеки. Тому без глобального центру сили та впливу, який би підтримував прагнення держав до влади, важко запобігти міжнародним конфліктам. Відтак реалісти розглядають міжнародні відносини як постійне змагання і боротьбу за виживання. Навіть якщо деякі держави не намагаються збільшити свою владу і задоволені тим, як йдуть справи, вони не можуть довіряти іншим державам. Якщо інша держава раптом вирішить припинити співпрацю, безпека першої держави опиниться під серйозною загрозою. Оскільки всі держави це знають, вони намагаються захистити себе, домагаючись контролю, нарощуючи свій військовий потенціал і утворюючи союзи з іншими державами. Це, у свою чергу, призводить до іншої реалістичної концепції – дилеми безпеки.

Дилема безпеки полягає в тому, що в умовах невизначеності та обмеженої раціональності уявні зовнішні загрози (реальні чи уявні) створюють відчуття незахищеності в тих державах, які вважають себе цілями таких загроз, що спонукає ці держави вживати заходів для посилення своєї сили та здатність протистояти цим загрозам (створення альянсів, створення зброї тощо). Реалісти вважають, що співпраця між державами не тільки складна, але як мінімум неможлива. Дилема безпеки виникає через страх між державами. Багатьом із цих держав бракує контактів одна з одною, що в кінцевому підсумку призводить до відсутності довіри. Щоб перейти до міждержавного співробітництва, безпекова дилема між двома країнами має не лише перестати зростати, а й «розвернутися» у протилежному напрямку, результатом чого стане те, що держави зможуть довіряти одна одній. Однак навіть якщо держави погодяться на певні міжнародні угоди щодо озброєнь, ніщо не завадить одній із них порушити угоду, що все одно не виключає загрози безпеці [29].

Проте серед реалістів з цього приводу існують певні розбіжності. Тоді як «наступальний» реалізм стверджує, що держави повинні завжди діяти агресивно, щоб вижити, оскільки міжнародна система заохочує конфлікти та неминучість війни, «оборонний» реалізм є менш негативним. Його представники вважають, що співпраця чи конфлікт залежить від ситуації.

Наприклад, якщо дві держави мають однакове мислення та однакові погляди, вони, швидше за все, співпрацюватимуть.

Таким чином, по-перше, реалізм ігнорує важливість різних концепцій ідентичності та культури в різних державах. Наприклад, райони з однаковою релігією та культурою більш схильні співпрацювати один з одним. Реалізм піддається різкій критиці за перебільшення значення держав і за те, що він не бере до уваги інших акторів, таких як різні неурядові організації.

Противниками реалізму є теорія лібералізму або інституціоналізму. Лібералізм почав формуватися відразу після закінчення Першої світової війни. Причина, чому ліберальні погляди стали більш популярними після холодної війни, полягає в тому, що держави почали приймати міжнародні закони, контроль над озброєннями значно зріс, а також зросла роль міжнародних організацій і почався рух до демократичних принципів у багатьох країнах.

На відміну від класичних реалістів, ліберали вважають, що природа людини така, що люди здатні стримувати агресію. Їх головне припущення полягає в тому, що війна не є неминучою, і існує набагато більше можливостей для міждержавної співпраці, якщо нейтралізувати анархічні фактори. Це призведе до глобальних змін [10].

Головною перешкодою для співпраці є відсутність достатньої кількості міжнародних інституцій. На думку лібералістів, якби світ створив міжнародні організації, які сприяли б мирним змінам, роззброєнню та виконанню міжнародних законів, співпрацю було б набагато легше досягти.

У разі необхідності ці міжнародні організації можуть використовувати проти держав правоохоронні органи. Держави, які пов'язані правилами та положеннями, створеними інституціями, не матимуть іншого вибору, окрім як співпрацювати. У глобалізованому світі, в якому зараз знаходиться міжнародна система, нові актори, такі як транснаціональні корпорації та неурядові організації, сприятимуть взаємозалежності та інтеграції між державами, що, у свою чергу, призведе до мирного міжнародного середовища.

Ще однією перешкодою для співпраці є величезний дефіцит демократії на глобальному рівні. Ліберали вважають, що демократичні держави поведуться одна з одною мирно, а більшість конфліктів і загроз у світі походять від недемократичних держав.

Іншим поясненням може бути те, що демократичні держави усвідомлюють, що співпраця з іншими країнами їм вигідна. Це особливо цінно з економічної точки зору, особливо в глобалізованому світі та в системі вільної торгівлі. Такі організації, як СОТ, сприяють вільним ринкам, і держави використовують це для підвищення своєї економічної ефективності.

Неолібералізм став продовженням лібералізму. У свою чергу, аргумент Р. Роузкранса, прихильника неолібералізму, полягає в тому, що відкрита торгова система пропонує державам маневреність за рахунок економічного зростання, а не військового втручання. Він пом'якшує свій аргумент реалістичними міркуваннями про богохульство, але не може прояснити зв'язки між реалістами та лібералами у своїй теорії або повністю дослідити зв'язки між владними та невідданими стимулами, які впливають на поведінку держав [99].

У вивченні міжнародних відносин неолібералізм відноситься до школи думки, яка вважає, що держави повинні прагнути отримати абсолютні, а не відносні переваги по відношенню до інших держав. У той же час неоліберальні мислителі міжнародних відносин часто використовують теорію ігор, щоб пояснити, чому держави співпрацюють або не співпрацюють. Оскільки їхній підхід наголошує на можливості взаємної вигоди, вони зацікавлені в установах, які можуть укладати взаємовигідні угоди та компроміси.

У результаті неолібералізм є відповіддю на неореалізм, хоча не заперечуючи анархічної природи міжнародної системи, неоліберали стверджують, що її важливість і ефект перебільшені. Неоліберальний аргумент зосереджується на нібито недооцінці неореалістами різноманітності кооперативної поведінки, можливої в децентралізованій системі.

Неолібералізм стверджує, що навіть в анархічній системі автономних раціональних держав співпраця може виникнути через культивування взаємної довіри та створення норм, правил та інститутів.

Крім того, неолібералісти відзначають, що з розвитком демократії в країнах поняття неореалізму все більше втрачає актуальність. Так, Ю. Боровський і П. Гвоздев зазначають, що «демократичний світ» повністю знімає «військово-політичні обмеження для розширення різнобічного міждержавного співробітництва, інтеграції та формування міжнародних інститутів» [4, с. 127].

Таким чином, неореалізм заперечує саму необхідність міждержавної співпраці, а неолібералізм знаходить все більше підстав для розвитку співпраці.

Розглядаючи діалектичний зв'язок між конфліктом і співробітництвом, важливо також ввести такі поняття, як поняття «жорстка сила» та поняття «м'яка сила», які визначають саму можливість співпраці.

«Жорстка сила» включає військові інтервенції, дипломатію примусу, економічні санкції та спирається на такі матеріальні ресурси, як збройні сили та економічні ресурси». Відповідно, при реалізації політики «жорсткої сили» не можна говорити про можливість міждержавне співробітництво.

Натомість реалізація політики «м'якої сили» створює простір для міждержавної співпраці. Концепція «м'якої сили» «передбачає повне підпорядкування об'єкта, але не через страх, а через впевненість у тому, що суб'єкт абсолютно правий і його установки є хорошою альтернативою, або єдино правильними» [8].

Дж. Най підкреслював, що «м'яка сила» базується на привабливості певних держав для інших учасників міжнародних відносин [90]. Таким чином, реалізація політики «м'якої сили» дозволяє державі домінувати, не руйнуючи можливості формування міждержавного співробітництва.

Загалом у теорії міжнародних відносин існують різні визначення міждержавного співробітництва і відносин, які зводяться до загального формулювання, що міждержавне співробітництво розглядається як ситуація,

«коли деякі актори регулюють свою поведінку відповідно до фактичних або очікуваних переваг інші через процес [взаємної] координації політики» [68].

Таким чином, згідно з цим визначенням, міждержавне співробітництво передбачає взаємодію держав у рамках координації їх політики відповідно до мети, яка їх об'єднує. При цьому важливим параметром у їх взаємодії є можливість отримання взаємної вигоди від процесу співпраці. Так само нездатність однієї з держав-партнерів отримати переваги ставить під сумнів можливість реалізації самого процесу співпраці.

Водночас слід звернути увагу на те, що міждержавне регулювання міжнародних відносин являє собою сукупність зобов'язань, добровільно взятих на себе різними країнами, і загальних правил дій у сфері міжнародних відносин. Відповідно, міждержавне співробітництво описується в категоріях зобов'язань, взятих державами в рамках встановлених Загальних правил дій. Міжнародний договір є формою загальних правил і конкретизації зобов'язань держав у рамках співробітництва.

Для розкриття понять міждержавного співробітництва та міждержавних відносин важливо розглянути умови, за яких вони може здійснюватися. Зокрема можна говорити про:

- «гіпотезу взаємності», яка ґрунтується на можливості реалізації рівних можливостей для держав-партнерів як в отриманні вигод від співпраці, так і в отриманні збитків або штрафних санкцій за невиконання зобов'язань за укладеними міжнародними договорами;
- «гіпотезі про кількість акторів», яка пов'язана з твердженням, що чим більше суб'єктів залучено до процесу співпраці, тим менше вигод кожна з держав-партнерів може отримати від цієї співпраці. І, відповідно, навпаки, зменшення кількості акторів розширює перспективи співпраці для взаємодіючих сторін у співпраці;
- «гіпотезу повторення», яка базується на твердженні, що чим довше існують відносини між державами, тим більша ймовірність того, що вони перейдуть на стадію співпраці;

- «гіпотезу міжнародних режимів», яка передбачає очікування, що країни-партнери мають схожі принципи та правила прийняття рішень. Режим передбачає сукупність норм, принципів і правил прийняття рішень у сфері встановлення міжнародних відносин. Саме міжнародний режим є нормативною основою вирішення міжнародних конфліктів і здійснення міждержавного співробітництва;

- «гіпотезу асиметрії влади», яка припускає, що держави є нерівними щодо влади і співпраця найбільш імовірна, якщо одна з держав має сильний вплив у міжнародній політиці, що в кінцевому підсумку сприятиме досягненню стабільності.

Ще одним важливим аспектом міждержавного співробітництва є необхідність забезпечення колективної безпеки. «Колективна безпека означає порядок міждержавного співробітництва, при якому будь-який акт агресії проти будь-кого з учасників такої системи розглядається як агресія проти всіх інших учасників» [99]. Іншим важливим аспектом є необхідність забезпечення взаємовигідної економічної взаємодії між державами.

Важливо вказати на те, що міцність двосторонніх зв'язків країни впливає на її позицію на світовій арені. Відтак ключовим будівельним блоком міждержавних відносин, що охоплює відносини між однією країною та окремими іноземними державами, є двостороння дипломатія. Співпраця ґрунтується на згоді та в рамках норм міжнародного права. Двостороння дипломатія має важливе значення для будь-якої країни, щоб безпосередньо взаємодіяти з іншими країнами, незалежно від того, знаходяться вони в її найближчому сусідстві чи за його межами. У результаті цих зобов'язань держави посилюють свої власні (зовнішні) цілі. Крім того, двостороння дипломатія закладає основу для побудови коаліцій інтересів на регіональних і багатосторонніх форумах. Двостороння дипломатія співпрацює з окремими іноземними державами з різноманітних питань для досягнення власних внутрішніх і міжнародних цілей.

Дипломатія практикувалася щоразу, коли люди організовувалися в колективні утворення. Двостороння дипломатія є найстарішим типом дипломатії, що сягає давніх часів, коли королівства вели переговори одне з одним. Основними проблемами були торгівля та безпека. Окрім Європи та Близького Сходу, є приклади дипломатії та розвинених стародавніх цивілізацій у Китаї, Індії, Африці та Америці.

Норми, що регулюють дипломатію, виникли на практиці та були закріплені в договорах між європейськими регіональними державами. Вестфальський договір (1648) завершив 30-річну війну в Європі та визначив суверенну державу. Потім був Віденський конгрес (1815), який, серед іншого, формалізував дипломатичні правила старшинства. У 1961 році Віденська конвенція про дипломатичні відносини кодифікувала практику, яка еволюціонувала та стала міцною основою дипломатичної практики [62].

Ефективність двосторонньої дипломатичної взаємодії країни часто підвищується завдяки участі в регіональних і багатосторонніх структурах, що підкреслює конвергентний характер сучасної дипломатії. Недержавні агентства і коаліції інтересів, які стимулюють і здійснюють дипломатичну взаємодію, є двома додатковими аспектами, які відіграють важливу роль у цьому розширенні дипломатичних контактів. Участь у регіональних та багатосторонніх структурах підтримує цілі двосторонньої дипломатії шляхом підвищення спроможності країни реагувати на регіональні та глобальні можливості та виклики.

Всі країни виграють від міцної дипломатичної співпраці. Проте, коли йдеться про зовнішню політику малих держав, актуальність двосторонньої дипломатії є найбільш помітною. Хоча обмежені можливості менших держав можуть поставити їх у нижчу позицію у відносинах з більшими, початковий недолік можна подолати. Це може включати залежність від колективної солідарності та верховенства права, тісну участь у конкретних завданнях і застосування нових рішень [69].

Окремо звернемо увагу на те, що на сьогоднішній день культурна дипломатія відіграє досить важливу роль у розвитку міжнародних відносин і світової політики. Ця концепція отримує все більшу увагу з боку різних країн, міжнародних і неурядових організацій та інших учасників. Ця тенденція існує внаслідок низки причин, таких як прагнення держав створити позитивний імідж своєї країни, розширення міжнародного співробітництва, зміни світової та внутрішньополітичної ситуації, захист національних інтересів, запобігання конфліктам тощо. між державами тощо. Культурна дипломатія, поза межами історичних прецедентів, складається з відносно нової практики зовнішньої політики країни, яка традиційно зосереджена на питаннях торгівлі та безпеки та оборони.

Отже, сучасний стан і динаміка розвитку процесів міждержавних відносин і співробітництва визначається міжнародними та внутрішніми процесами, які за останні 50 років трансформували сфери міжнародної політики та економіки. З розпадом міжнародного порядку, який склався після Другої світової війни, суттєво зросла потреба в розробці нових угод про співпрацю між державами. Хоча співпраця не завжди є взаємовигідною, спроби держав зменшити негативний вплив своїх політичних рішень одна на одну могли призвести до загального підвищення їхнього добробуту. Від концепцій «транснаціоналізму» і «взаємозалежності», в контексті яких у 1970-80-х роках набули поширення неореалістичні положення, вчені прийшли до концепції глобалізації, яка передбачає не лише традиційне розглядання міжнародної системи як анархічної, а й трансформація принципу політичної територіальності, на якому традиційно базувалися міжнародні відносини. Розвиток і існування держави як суб'єкта міжнародних відносин і міжнародного права не може відбуватися без зовнішніх зв'язків з іншими суб'єктами міжнародного права. Необхідність зовнішніх зв'язків вимагає організації апарату для здійснення таких відносин і регулювання цих відносин засобами міжнародного права. Відтак впродовж років розроблялися різні підходи до міждержавних відносин та міждержавного співробітництва як їх результату.

Зазначимо, єдиноправильного підходу так і не існує, проте зрозумілим є те, що розвиток міждержавних відносин, дипломатії як їх ключового блоку, являється важливим напрямом діяльності будь-якої держави.

1.2 Культурно-гуманітарне співробітництво як форма реалізації концепції «м'якої сили» у зовнішній політиці держави

Культура як засіб пізнання, виховання, розвитку, відображення дійсності та впливу на неї завжди відігравала важливу роль у житті людей, а відтак і держави. У сучасному світі культура, яка проникла в усі сфери суспільного життя, в тому числі й політичну, слугує рушієм соціально-економічного та політичного прогресу.

Зважаючи на те, що культура є складним соціальним явищем, її слід розглядати в найширшому сенсі – як сукупність матеріальних і нематеріальних (наука, освіта, мистецтво, мораль тощо) цінностей, притаманних суспільству в цілому або окремій соціальній групі зокрема [15]. Поняття «культура» охоплює музику, театр і видавничу справу, кіноіндустрію, концертно-гастрольну та фестивальну діяльність, галерейну та виставкову справу, освіту, науку і техніку, телебачення, радіо, пресу, релігію, спорт і туризм.

В умовах глобалізації культура також виступає важливою складовою стратегії «м'якої сили», яка є основою зовнішньої політики багатьох національних держав. Засновник концепції «м'якої сили» Д. Най під терміном «м'яка сила» розуміє здатність досягати бажаного результату не шляхом примусу чи виплат, а через привабливість, де особливе місце відводиться культурі [90]. За словами Д. Ная, «спокуса завжди ефективніша за примус, а такі цінності, як демократія, права людини та індивідуальні можливості, є глибоко спокусливими» [90]. Найближчим аналогом такого роду ресурсу є репутація в публічній дипломатії та зв'язках з громадськістю, такий ресурс можна здобути, ним можна володіти і його можна втратити. В рамках ресурсного розуміння «м'яка сила» означає привабливу силу, а привабливість фактично визначається переліком факторів, які створюють гарну репутацію

країни та приваблюють до неї людей. На думку Ная, це зовнішня політика, внутрішня політика, спрямована на «людей» і культурні цінності.

«М'яка сила» стає інструментом впливу на міжнародні процеси для країн, які не входять до списку Ради безпеки ООН і, відповідно, не мають ядерної зброї або знаходяться на географічній периферії. М'яка сила є цінним непрямим інструментом управління світовою політикою.

Наразі, завдяки багатополлярному світоустрою, будь-яка країна, незалежно від її положення у світовій ієрархії, має можливість використовувати інструменти м'якої сили і, відповідно, змінювати гуманітарні процеси, поширюючи свої традиційні цінності та особливості. Необхідно відзначити основні інструменти «м'якої сили»: поширення інформації; політичні PR-стратегії, спрямовані на іноземну аудиторію (особливо молодь); глобальний маркетинг; етномовні особливості країни та рівень її популярності у світі; публічна дипломатія; туристичний потенціал, спортивні та культурні обміни; система освіти та студентські (молодіжні) обміни; цифрова дипломатія; міграційна політика.

Діалог культур, який може відбуватися між державами, не є невід'ємною частиною, але його наявність дозволяє країні бути набагато успішнішою у поширенні своїх особливостей. Риси успішного діалогу, які відкривають можливості певною мірою впливати на інші країни:

- акцент на гуманістичних цінностях та світоглядах;
- наявність культурної та моральної основи для діалогу;
- пошук спільних цінностей для діалогу;
- принцип продуктивного діалогу
- взаємодія, відкрита до діалогу та взаємозбагачення учасників [85].

Відкрити себе з нової точки зору об'єкту свого впливу, показати або навіть пояснити привабливість своєї культурно-ціннісної складової – ось завдання суб'єкта (країни-носія «м'якої сили») у такій взаємодії.

Відповідно, рівні втручання «м'якої сили» в інші країни є обмеженими. Природним обмежувачем впливу є культурно-історична специфіка об'єкта

впливу. Крім того, ступінь впливу «м'якої сили» на ті чи інші держави варіюється залежно від рівня соціально-економічного розвитку суспільства, його сприйнятливості до подій, що відбуваються у світі.

Серед процесів, які підвищують значення «м'якої сили» у світовій політиці, слід виокремити інформатизацію: поширення інформації призводить до розширення «зони прийому» сигналів, що надсилаються через національні кордони. З розвитком інформаційних технологій наявність «м'якої сили» в країні стає все більш вирішальним фактором впливу.

Розуміння світової політики веде до визначення місця і ролі «м'якої сили» в ній. Для Д. Ная, світова політика – це «шахова партія на тривимірній дошці» (табл. 1.1). Перемогу можна здобути, досягаючи успіху як по горизонталі, так і по вертикалі, а сама «дошка» складається з трьох компонентів [82].

Таблиця 1.1

Рівні міждержавних відносин

Верхній рівень	«Класичні» міждержавні відносини, засновані на балансі сил і засобів. У цій проекції автор бачить світ однополярним
Середній рівень	Характеризується багатополлярністю – це економічні відносини між державами
Нижній рівень	Тут діють транснаціональні елементи світової політики: тероризм, міжнародна злочинність, екологічні загрози

Розумний гравець буде розвиватися в трьох площинах. Для перемоги на більш низькому рівні, який відіграє значну роль у сучасному світі, використання «м'якої сили» – якраз те, що потрібно.

Звичайно, ефект «м'якої сили» не може бути безмежним, тому вона має межі. Природними бар'єрами для «м'якої сили» є цивілізаційні бар'єри. Цивілізаційні бар'єри «відкидають» економічні, політичні та соціокультурні явища. Вони функціонують на глибинному рівні архетипів національної

свідомості і відкидають ті явища економічного, політичного чи культурного життя, які поширюються ззовні. Наприклад, в мусульманських країнах – логічна «сексуальна революція»; «кар'єра, гроші, успіх» – цінуються в США. На Сході негативну реакцію викликають доктрини «вільного ринку», «монетаристські кампанії» і позиціонування таких сфер, як освіта і охорона здоров'я як послуг.

Як зазначалося вище, національні особливості кожної окремої держави майже визначають роботу концепції. Кожна країна має свої сильні сторони, які вона використовує як для впливу, так і для захисту своєї території, народу, і слабкі сторони, які самі можуть стати об'єктом зовнішнього впливу. «М'яка сила» кожної країни є дуже особливим і унікальним явищем, своєрідною «візитною карткою».

Слід зазначити, що такі фактори впливу, як успіх політики, дипломатії, бізнесу, культури, спорту та освіти у XXI столітті є набагато ефективнішими, ніж фінансова сила або груба сила. Проте, як з точки зору Д. Ная, так і з точки зору світових аналітиків, найбільш успішним і виграшним варіантом вважається використання «розумної сили». «М'яка сила» і «жорстка» демонстрація сили поєднуються в стратегії «розумної сили». Чи не найважливішим аспектом цієї політики є баланс обох сил [90].

Будучи директором Національної розвідки і заступником міністра оборони, Д. Най намагався втілити в життя і реалізувати цю «розумну» концепцію. Однак, на думку переважної більшості політиків, практиків, а також представників військової та розвідувальної еліти, йому не вдалося замінити «жорстку силу» на «м'яку», не кажучи вже про їх синтез.

Концепція «м'якої сили» не знайшла свого місця в американському політичному курсі. Однак завдяки Х. Клінтон і групі її радників теорія Ная була знову взята на озброєння. У своїй промові вона заявила: «Ми повинні використовувати так звану «силу інтелекту», весь спектр доступних нам засобів – дипломатичних, економічних, військових, політичних, правових і культурних,

– вибираючи правильний інструмент або комбінацію засобів у кожній конкретній ситуації» [85].

Проголошена Клінтоном стратегія, яка забезпечила Америці міцний фундамент для вирішення глобальних проблем під прапором «розумної сили», була принципово новою, оскільки фактично являла собою механізм використання ресурсів США, інших країн, а також груп «п'ятої колони» в інтересах наднаціональної еліти.

Потреба в «розумній політиці» зростає в наш час, коли світ стикається зі зростаючою кількістю проблем, пов'язаних з неспроможними державами, розповсюдженням ядерної зброї та загрозою появи неурядових організацій, які отримують доступ до ядерних матеріалів. Велику плутанину в міжнародний порядок вносить також політика «подвійних стандартів», притаманна багатьом провідним акторам. На додаток до цього переліку можна також назвати проблеми, пов'язані з глобальною економікою, зростанням екологічних труднощів і розмиванням поняття «міжнародний правопорядок».

«М'яку силу» можна охарактеризувати наступними положеннями:

- довгостроковість: для ефективного використання «м'якої сили» необхідна спадкоємність політики та стратегічне мислення; довгостроковість, а також опосередкований характер створюють незручності для застосування «м'яких стратегій» на практиці. Формування преференцій, а також міжнародних правил та інституцій є досить тривалим процесом. Те саме можна сказати і про розбудову спроможності досягти привабливих характеристик в очах іноземної аудиторії;
- часткова відсутність контролю над урядом: частина «м'якого» потенціалу країни формується громадськими організаціями та бізнес-структурами. Навіть у разі бажання зробити «м'яку силу» виключно державним інструментом, деякі її виміри будуть формуватися стихійно;
- ресурси «м'якої сили», на думку Д. Ная, мають нематеріальний характер, але не варто забувати, що вони потребують серйозної матеріальної

бази (інфраструктура, мовні центри, музейні фонди тощо, а також відповідний рівень технологічного розвитку).

Передбачуваними умовами існування «м'якої сили» в державі є послідовність дій, відповідність заявленого і того, що є на практиці; привабливість в очах цільової аудиторії; наявність значної ресурсної бази, легітимність політики, лідерство в міжнародних інституціях. Крім того, сюди ж можна віднести ефективну модель розвитку та деякі інші моменти.

Якщо «жорстка сила» (військова та економічна) держав може відрізнятися за масштабом, то потенціал «м'якої сили» може бути різним. Країна може мати всі три складові «м'якої сили» (привабливість, здатність визначати порядок денний, лідерство в міжнародних інституціях, здатність формувати преференції), а може мати лише деякі. Тому потенціал «м'якої сили» може варіюватися від локального до глобального масштабу. Для завоювання глобального політичного ландшафту необхідна глобальна «м'яка сила», що передбачає наявність усіх трьох складових «м'якої сили» і величезного ресурсного потенціалу для її підтримки та використання, а також відповідного рівня розвитку «жорсткої сили».

У зв'язку з цим виникає питання: чи можуть недемократичні держави мати «м'яку силу» і просувати інші цінності? Це можливо, але лише для певної цільової аудиторії. Справа в тому, що багато сучасних держав, які мають помітний вплив, дотримуються ліберально-демократичної ідеології, або погоджуються з існуючим статус-кво, або їм нічого не залишається. Тому багато рейтингів «м'якої сили» демонструють, що країна, демократичні інститути якої недостатньо розвинені, має низькі рейтинги [85].

У процесі дослідження літератури про «м'яку силу» виникає певна плутанина і суперечки щодо сутності та визначення цього явища. Якщо дотримуватися двоїстої природи «м'якої сили», то цього можна уникнути: це і результат взаємодій (фіксована залученість, лідерство в міжнародних інституціях, сформовані бажаним чином преференції), і процес, діяльність, спрямована на досягнення таких результатів (коли розглядаються різні

інструменти): використання публічної дипломатії, просування нормативної влади, формування порядку денного, зусилля з побудови іміджу. Публічна дипломатія визначається як «контакти країни та комунікація з іноземною громадськістю. Вона може мати форму діалогу, монологу або співпраці. Вона складається з трьох компонентів: управління новинами, стратегічної комунікації та побудови відносин» [111, 3]. Вважається, що вона має справу з впливом суспільних настроїв на проведення зовнішньої політики, а тому розглядається як один з ключових інструментів «м'якої сили».

Публічна дипломатія як інструмент «м'якої сили» «включає наступні позиції: культурна дипломатія (обміни у сфері культури, науки і мистецтва, освітні програми, мовні курси, спортивні заходи), дипломатія допомоги (в тому числі кризова дипломатія; допомога може бути гуманітарною, медичною, освітньою, економічною, технологічною, а також передача досвіду); медіа-дипломатія, кібердипломатія». Освітні програми в рамках стратегії «м'якої сили» можуть бути спрямовані на дві цільові аудиторії підготовка еліти або майбутніх лідерів інших країн; підготовка неелітних осіб, які після завершення освітнього процесу позитивно оцінюють країну навчання, переймають методи, підходи, філософію, академічну культуру, притаманні науково-освітній системі країни перебування, підтримують професійні та дружні стосунки з жителями країни навчання. Велике значення з точки зору підтримки «м'якої сили» держави має також робота зі співвітчизниками, які проживають за кордоном.

Беручи до уваги методи реалізації концепції «м'якої сили» у зовнішній політиці, можна виокремити такі напрями здійснення «м'якої сили»:

Таблиця 1.2

Реалізація концепції «м'якої сили» у зовнішній політиці держави

Мовно-культурний розвиток	Культурні зв'язки Забезпечення та просування національних мов
Співпраця в освітній, науковій та науково-технічній сферах	Експорт освітніх послуг Науково-технічне та інноваційне співробітництво

Розвиток відносин ділових	Сприяння розвитку ділових зв'язків Конференційна та виставкова діяльність
Посилення дипломатії публічної	Підтримка співвітчизників, діаспор Діяльність громадських організацій Молодіжні програми, проекти Взаємодія на регіональному та місцевому рівнях
Сприяння міжнародному розвитку	Просування міжнародного розвитку

Національна культура України ґрунтується на принципах гуманізму та загальнолюдських цінностях, що є надзвичайно важливими з огляду на особливості сучасної системи міжнародного співробітництва. Так, Україна з її багатим культурним розмаїттям, спадщиною та творчим потенціалом володіє ефективним засобом впливу на світову спільноту.

Зазначимо, що важливе значення для інтенсифікації культурного діалогу між Україною та світом має формування відповідної нормативно-правової бази. Так, у Верховна Рада України ухвалила Закон «Концепцію державної політики в галузі культури», в якому чільне місце відведено створенню умов для формування засад державної політики у сфері культури відповідно до міжнародних та європейських документів. Інструментами її реалізації якої визначено створення телеканалу «Культура» та мережі інформаційно-культурних центрів, у тому числі за кордоном, участь України в міжнародних культурних проектах, посилення культурного та інформаційного обміну з країнами Європи та світу [40]. Іншим важливим документом, пов'язаним з реалізацією політики «м'якої сили» в її культурному вимірі, є Указ Президента України «Про Культурно-інформаційний центр у складі закордонної дипломатичної установи України». Серед основних завдань центру: сприяння розвитку міжнародного співробітництва України з державою перебування у сферах культури, освіти, науки і техніки, туризму, фізичної культури і спорту; поширення інформації про Україну; ознайомлення громадян держави

перебування з історією та культурою України тощо [41]. Також було прийнято Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку закордонних дипломатичних установ України, що мають статус культурно-інформаційних центрів», до якого увійшли 28 країн [38].

Пріоритетним напрямком діяльності у напрямку розвитку міжкультурних відносин є формування позитивного іміджу України як європейської держави, популяризація її культурно-історичних традицій та представлення Української держави як стратегічного партнера в діловій, науковій, культурно-освітній та туристичній сферах.

Важливим документом, що визначає механізми реалізації української політики «м'якої сили», є Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань «Культурна політика в Україні: пріоритети, принципи та шляхи реалізації», в якій доведено доцільність гармонізації українських стандартів у сфері культурних послуг з європейськими та забезпечено право кожного громадянина на рівний доступ. Водночас в Указі наголошується на важливості створення загальнодержавної програми, спрямованої на розвиток культурного і творчого потенціалу українських міст, плідного партнерства між містами Європи, визнання культурної сфери ключовим чинником інтеграційних програм і проектів на національному та регіональному рівнях, забезпечення ефективної участі України в європейських і міжнародних культурних проектах, інтенсифікації культурного та інформаційного обміну з Європою і світом [46].

Загалом правові акти щодо культурного питання в Україні розробляються із врахуванням необхідності розширення та модернізації форм міжнародного культурного співробітництва України. Пріоритетом тут є формування та поширення позитивного іміджу нашої держави у світі, популяризація національної культурної спадщини та її адаптація до європейського культурного простору, у тому числі ефективна презентація унікальної культурної самобутності шляхом активізації співпраці з ЮНЕСКО, культурного співробітництва з ЄС та Радою Європи, двостороннього

культурного співробітництва та обміну з європейськими державами та регіональними організаціями, входження України до міжнародних кіноорганізацій та фондів, насамперед європейських, поглиблення культурних зв'язків з українцями, які проживають за межами України, з метою збереження національно-культурної комунікації, а також популяризації культурних цінностей України у світі.

Реалізації культурної складової української «м'якої сили» сприяють такі нормативні документи, як Закони України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [44], «Про телебачення і радіомовлення» [48], «Про туризм» [49], «Про музеї та музейну справу» [43], «Про видавничу справу» [36], «Про кінематографію» [39], «Про освіту» [45], «Про вищу освіту» [37], «Про театри і театральну справу» [47] та інші. У них зафіксовано основні напрями державної політики в різних галузях, передусім розширення та зміцнення міжнародного співробітництва України, підвищення її авторитету у світі. Не менш важливим за своїм значенням є Закон України «Про культуру», який закріплює основні засади державної політики. З одного боку, українська культура визнається своєрідною пропагандою українського національного надбання за кордоном у всій його можливій різноманітності, а з іншого – розглядається в Україні як надбання світового значення, що забезпечує розвиток міжнародного культурного співробітництва [42].

Слід зазначити, що кожна сфера культури включає інституції, які створюють, зберігають та поширюють духовні цінності та культурну спадщину. Так, наприклад, музично-театральна галузь включає оперні та драматичні театри, культурні центри, клуби, кіноіндустрія – кіноорганізації, кінотеатри, видавничу галузь – книгарні, бібліотеки тощо. Власне, через такі культурні інституції Україна намагається реалізувати політику «м'якої сили» на міжнародній арені.

Негативні процеси в політичній та економічній сферах, безперечно, визначають стан української культури. Відтак, реформування української культурної сфери на внутрішньодержавному рівні, як однієї з найбільш

пріоритетних галузей державного устрою, сприятиме відродженню національної ідеології та ідентичності українців. Цей процес, в першу чергу, посилить позиції культури на національному рівні та закладе підґрунтя для успішної реалізації стратегії «м'якої сили» України у зовнішній політиці.

Сьогодні Україна реалізує політику «м'якої сили» у понад 70 країнах світу, використовуючи інструменти соціокультурного впливу. Це держави, з якими Україна активно співпрацює в культурній сфері, такі як низка країн-членів ЄС (Італія, Польща, Румунія, Угорщина, Франція тощо), а також держави, що володіють значним культурним потенціалом, а саме Канада, США, Китай, Японія, Аргентина, Бразилія, Кенія. На території цих держав Україна для покращення свого іміджу та пошуку нових можливостей для співпраці проводить численні виставки, фестивалі, конкурси, конференції, Дні України, відкриває доступ до української книги. Наприклад, найбільша британська колекція української літератури знаходиться у Британській бібліотеці [20]; презентовано грузинське видання поеми «Енеїда» І. Котляревського [21]; у Латвії видано антологію української класичної та сучасної поезії «Вітер з України»; у Латвії також вийшла збірка перекладів віршів відомого українського поета О. Довгига [22].

Особливо активною є співпраця в освітній сфері. Так, між університетами успішно реалізуються програми обміну студентами, викладачами та науковцями, які надають можливість отримати вищу та післядипломну освіту у вітчизняних вищих навчальних закладах та підвищити кваліфікацію. Слід зазначити, що така співпраця має двосторонній характер, що зумовлено, з одного боку, виїздом українських студентів за кордон, де вони можуть популяризувати культуру України, а з іншого – приїздом іноземних студентів в Україну, де вони безпосередньо знайомляться з українською культурою.

Не менш важливим для реалізації політики «м'якої сили» України є популяризація української мови та українознавчих курсів у зарубіжних країнах. Яскравим прикладом є підписання низки угод з іноземними університетами, зокрема з Університетом Парани «UNICENTRO» (Бразилія), які передбачають

започаткування дистанційного вивчення української мови та українознавчих курсів [19]. Для підтримки вивчення української мови в школах Румунії уряд України надав цільову гуманітарну допомогу – технічні засоби, навчально-методичну літературу, посібники, а також на прохання профільного директорату Міністерства освіти, досліджень, молоді та спорту Румунії сприяв на базі навчальних закладів м. Києва організації підвищення кваліфікації вчителів, які викладають українську мову в румунських школах [23]. У багатьох містах США успішно функціонують українські школи (загалом таких шкіл в Америці близько чотирьох відсотків [24]).

Окремо зазначимо, Уряд схвалив стратегію популяризації української мови до 2030 року «Сильна мова – успішна держава», яка має на меті сприяння підвищенню престижу та авторитетності державної мови як і всередині держави, та і за її межами.

Не можливо не звернути вагу на те, що культурно-гуманітарне співробітництво стало дієвим інструментом «м'якої сили» на тлі повномасштабного вторгнення Росії і Україну. На різного роду культурних заходах (виставках, фестивалях, презентаціях тощо) просуваються культурні, ідеологічні та політичні наративи в європейський світ, а також зосереджується увага міжнародної спільноти до війни. Заклики культурної спільноти та підтримка низки закордонних культурних діячів уможливили ведення санкцій проти російського культурного середовища, які призвели до припинення співпраці з російськими діячами культури, їх виключення із міжнародних спілок [65].

Отже, на рубежі XXI століття зовнішньополітичний інструментарій провідних гравців на міжнародній арені зазнав помітних змін, включивши в себе, окрім традиційних механізмів і форм прояву «жорсткої сили» – військової могутності та економічної переваги, методи «м'якого» впливу, які виходять за межі звичного для державної політики батога і пряника. Сила привабливості внутрішньо- та зовнішньополітичних цінностей країни, її приваблива духовна та матеріальна культура, унікальна та успішна економічна модель, участь у

міжнародних організаціях – чинники, які сьогодні формують позитивний імідж країни у світовому співтоваристві. Слід зазначити, що сьогодні Україна з її недостатнім досвідом і наявними соціально-економічними та політичними проблемами проводить активну культурну політику в рамках реалізації політики «м'якої сили» у світі. Це підтверджується змінами в законодавчій базі як на державному, так і на міжнародному рівнях. Україна також наполегливо діє у сфері культури, що, у свою чергу, створює передумови не лише для культурного розвитку, але й для поглиблення політичної співпраці зі світовою спільнотою за допомогою культурних інструментів, експорту вітчизняного культурного продукту, збільшення обсягів інвестицій у культурний сектор України тощо. Водночас, українська сторона розподіляє свою культурну політику нерівномірно, ініціюючи більшою мірою культурно-гуманітарну співпрацю з державами-учасницями ЄС, а також з найбільш технічно та культурно розвиненими державами світу. Насамперед, це можна пояснити близьким географічним розташуванням, численною українською діаспорою, яка активно сприяє поширенню української культури за кордоном, а також перспективами розширення співпраці та набуття зарубіжного досвіду (країни-члени ЄС). Щодо країн, з якими Україна співпрацює не так активно, можна виокремити такі причини, як віддаленість територій, що передбачає досить великі матеріальні витрати на реалізацію культурних проектів, нечисленність української діаспори або її відсутність, а також недостатній рівень історичних та культурних зв'язків. Однак Україна не втрачає можливості налагодження активної співпраці, що підтверджується значною кількістю двосторонніх угод у сфері культури.

1.3 Аналіз джерельної бази

Дослідження передбачало використання чималої кількості різноманітних джерел. Основою дослідження став аналіз теоретичних доробків українських та зарубіжних вчених. Власні наукові підходи до аналізу міждержавних відносин запропонували: А. Бахметев, що розглядав міждержавне співробітництво як

ситуацію, «коли деякі актори регулюють свою поведінку відповідно до фактичних або очікуваних переваг інші через процес координації політики» [68]; А. Розанов, який вважав їх владними діями, домовленостями та зобов'язаннями однієї держави перед іншою [99]; Д. Шевчук, який виокремлював найважливіші їх характеристики [102] тощо. Також аналіз міждержавних відносин та співробітництва був би неможливий без використання підручників та навчальних посібників з політології та міжнародних відносин [6; 10; 62].

Розглянути культурно-гуманітарне співробітництво як форму реалізації концепції «м'якої сили» у зовнішній політиці держави нам допомогли праці: Дж. Ванг [111], Г. Курамаєвої [85], Дж. Ная [90], низка законодавчих актів, зокрема: «Про культурно-інформаційний центр у складі закордонної дипломатичної установи України» [41], «Про затвердження переліку закордонних дипломатичних установ України, у складі яких утворюються культурно-інформаційні центри» [38], «Про культуру» [42], «Про наукову та науково-технічну діяльність» [44], «Про освіту» [45] тощо, а також інформація із офіційних сайтів дипломатичних установ, на яких представлено як конкретні результати, так і перспективи культурно-гуманітарного співробітництва між Україною та іншими державами [20; 21; 22; 23].

Надзвичайно важливим у нашому дослідженні було розкрити становлення двосторонніх відносин між Україною та Румунією та описати їх сучасний стан. У цьому нам допомогли напрацювання: С. Аппатова, що аналізував історичні та сучасні відносини між Україною та Румунією [1]; І. Артьомова, який розкривав умови та перспективи трансграничного співробітництва, зокрема між Україною та Румунією [2]; С. Гакмана, що досліджував відносини між Україною та Румунією в рамках євро регіону «Верхній Прут» [7]; В. Каптару, який аналізував відносини України, Румунії та їх зв'язки з НАТО [17]; В. Лук'янюк, яка вивчала історичні умови формування українсько-румунських відносин [25]; Ю. Макара, який досліджував перспективи розвитку відносин між цими країнами [86]; І. Максименко, що

зупинився на вивченні відносин України та Румунії у контексті європейських ініціатив [26]; Т. Рендюк, що розкривав історію українсько-румунських етнополітичних відносин [50]; Т. Силіної, яка описувала історію становлення Румунії як держави [53]; І. Шіфу, що вивчав стратегічне партнерство між цими державами [71].

Під час аналізу українсько-румунського культурно-гуманітарного співробітництва ми опирались на роботи: Б. Ауреску [67], Круглашова [18], Л. Мельничук [28], А. Шутяк [63] та ін.

Неабияке значення для дослідження мали публікації новинних порталів, офіційних сайтів державних органів Румунії та України, вітчизняних та зарубіжних періодичних видань. Також були використанні електронні версії матеріалів ЗМІ: «Укрінформ» [58], «Суспільне» [34], «Kyivpost» [89], «Букінфо» [5], «Interfax» [109], «Економічна правда» [31] та інші.

РОЗДІЛ 2

СТАНОВЛЕННЯ ДВОСТОРОННІХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА РУМУНІЄЮ

2.1 Українсько-румунські відносини: історія та сучасність

Українсько-румунські відносини мають довгу історію, яка датується відповідною територією, що зараз входить до складу України і Румунії. Румунія межує з Україною на заході та південному заході.

Під час другої світової війни країни воювали по різні боки. Румунія була на боці нацистської Німеччини, тоді як Україна була радянською республікою. У 1940-х роках радянська армія окупувала південний захід України, у тому числі Буковину і Бессарабію, що були частинами Румунії [25]. Окупація була наслідком Молотовсько-Ріббентропського пакту між Німеччиною та СРСР, який призвів до територіальних змін у цій частині Європи [3]. Ці територіальні зміни створили напруженість у відносинах між Україною та Румунією.

Так, у 90-ті роки україно-румунські відносини перебували під тягарем невирішених проблем та суперечок, особливо щодо територіального питання. Зауважимо, що багато зі суперечностей між Україною та Румунією виникли через те, що обидві країни довгий час перебували під впливом великих держав, які захищали виключно власні зовнішньополітичні інтереси.

Слід звернути увагу на те, що на думку румунських істориків, спільна історія членства в одному комуністичному блоці не сприяла створенню необхідних передумов для кращого порозуміння між Україною та Румунією. Нагадаємо, що колишній Радянський Союз сприймався як єдине ціле, без жодної різниці між народами, що входили до його складу. Крім того, вторгнення в Чехословаччину зробило відносини між Бухарестом і Москвою досить обережними і завадило створенню передумов для кращого порозуміння між румунами та українцями (оскільки тоді Україна була частиною

Радянського Союзу). Тому, незважаючи на ідеологічну схожість, існувало багато речей, які відрізняли румунів від радянських людей [107].

Румунія була однією з перших держав, яка визнала незалежність України, а встановлення дипломатичних відносин відбулося в 1992 році, проте між двома державами виникали постійні непорозуміння та недовіра. Тим паче, що деякі політики після комуністичного періоду заявили, що «вони не визнають Україну в її нинішніх кордонах, тому що румунські території, захоплені СРСР, не мали б права володіти цією державою» [101]. Тобто відновлення державного суверенітету України після розпаду СРСР сприяло розвитку україно-румунських відносин, проте залишилося питання щодо територіальних претензій, особливо стосовно права на самовизначення українського населення на південному заході України.

До 1995 року взаємини між Україною та Румунією не покращувались. Румунія сприймала Україну як буферну зону між Румунією та Росією, у свою чергу, вектори української зовнішньої політики також не були направлені на південно-західний напрямок. У цей період у обох країнах з'явилися шовіністські та реваншистські групи, які, хоча й не мали впливу на урядові структури, проте застосовували різні методи для підпалювання міжнародної ворожнечі. Напругу між державами збільшила й участь українців та румун у Придністровському конфлікті на різних боках фронту, і те, що у 1993 році Румунія відмовилася визнавати радянсько-румунську угоду 1961 року, яка регулювала юридичну основу українсько-румунського кордону [1].

Важливим фактором, який спонукав Румунію налагодити стосунки з Україною, стала позиція НАТО, членом якого прагнула стати Румунія, адже вимоги організації до кандидатів на вступ передбачали врегулювання стосунків зі сусідами. Так, Румунія дала перший сигнал про наміри щодо співпраці, надіславши офіційний лист до України про організацію зустрічі керівників урядів для обговорення економічної співпраці.

Після довгих, складних переговорів, які тривали понад два роки та здійснювалися на різних рівнях, у 1997 році, уряди двох країн уклали базову політичну угоду «Договір про відносини добросусідства і співробітництва». У цьому документі було засвідчено важливі пункти, такі як признання непорушності існуючого кордону, заборона застосування погроз і сили між сторонами та вирішення спорів лише шляхом мирних переговорів. Також договір передбачав укладання окремого документа про режим кордону та вирішення питань, пов'язаних з делімітацією континентального шельфу та економічних зон у Чорному морі. Сторони також зобов'язалися розвивати свої відносини на основі принципів ООН та Гельсінського Заключного Акта з метою побудови єдиної Європи. Договір надавав гарантії прав українських та румунських національних меншин відповідно до міжнародних стандартів, створював сприятливі умови для розвитку культури та мови обох держав. Важливим аспектом договору була також спрямованість на розвиток різних сфер співробітництва між державами, зокрема торговельно-економічної, військової, культурно-наукової, екологічної та регіональної співпраці [12]. Тогочасний міністр закордонних справ України А. Зленко вважав підписання цього договору значною подією «для всієї Центрально-Східної Європи. Наш регіон став більш стабільним і передбачуваним, а перспективи регіональної співпраці – більш позитивними» [86].

Цей документ став важливим кроком у врегулюванні відносин між Україною та Румунією та засвідчив новий етап в їхніх взаєминах. Проте у найближчі роки після його укладення між Україною та Румунією так і не було досягнуто прогресу щодо режиму кордону та делімітації континентального шельфу, незважаючи на тривалі та напружені переговори між обома сторонами [61].

Загалом українсько-румунські відносини на початку 2000-их рр. характеризуються як позитивними, так і негативними моментами. Залишались нерозв'язаними важливі політичні питання, зокрема стосовно державного кордону, економічна співпраця була доволі слабкою, українська національна

меншина перебувала у незадовільному становищі. Однак, треба відзначити, що в українсько-румунських відносинах була відсутня конфронтація, здійснювались спроби вирішення суперечностей мирним шляхом. Позитивними моментами були ініціативи щодо розвитку культурного співробітництва між двома країнами. Таким чином, українсько-румунські відносини на той момент були динамічними, включали різноманітні аспекти і вимагали подальших зусиль для розв'язання проблемних питань та зміцнення співпраці на різних рівнях.

Звернемо увагу на найважливішу проблему, що стояла на шляху двостороннього співробітництва між двома державами: статус острова Зміїний, тобто визначення територіальних меж континентального шельфу країн, що оточують острів. Цей острів згідно «Договір про дружбу, співробітництво і взаємну допомогу між Союзом Радянських Соціалістичних Республік і Румунською Народною Республікою», який був підписаний у 1948 році і діяв протягом 20 років, увійшов до складу Радянського Союзу. Румунська сторона робила перші спроби домогтися визнання прав на континентальний шельф у період з 1967 по 1987 рік. Після 1991 року Україна успадкувала контроль над островом Зміїний, а також над колишніми радянськими територіями на південь від русла Чилійського каналу. З 1996 року Румунія вимагала повернення островів, посилаючись на положення Паризьких мирних договорів 1947 року; проте в 1997 році Румунія підписала «Договір про відносини добросусідства і співробітництва» і тим самим визнала суверенітет України над п'ятьма з шести спірних островів. Спірними залишалися лише острів Майкан та територіальні води навколо острова Зміїний у Чорному морі. Переговори були відновлені у 1998 році [31].

У 2004 році Румунія внесла до Міжнародного суду ООН звернення, що стосується вирішення питання щодо межі континентального шельфу та виняткових економічних зон між Україною та Румунією. Після відкриття справи двосторонні відносини стали досить холодними. Тим не менш, протягом 2004-2005 років комунікація на рівні тодішніх президентів була досить

інтенсивною. На тлі 2004 рік був важливим для обох держав: помаранчева проєвропейська та проамериканська революція в Києві, вступ Румунії до НАТО та завершення переговорів про вступ до ЄС у грудні. У 2009 році Міжнародний суд ООН в Гаазі прийняв рішення щодо цього позову. Рішення Суду розглядалося в Бухаресті як успіх дипломатичних зусиль, яких Румунія вчасно доклала в Міжнародному суді ООН. Обидві країни погодилися з рішенням Суду. Справа острова Зміїний є прикладом належної практики мирного врегулювання тривалої та складної суперечки – повернення континентального шельфу площею 12 000 квадратних кілометрів. Однак не зважаючи на те, що спір було врегульовано мирним шляхом, а рішення Суду було прийнято обома сторонами, це не змогло повністю усунути застереження і вагання, які проявлялися у відновлених українсько-румунських відносинах, і, отже, складні політичні відносини залишили свій відбиток на можливостях економічного співробітництва [107].

У 2012 році рішення про підписання Угоди про асоціацію з Україною стало доброю нагодою для пожвавлення румунсько-українських відносин на відкритому полі проєвропейських зрушень в Україні. Румунія неодноразово заявляла про свою підтримку європейського курсу України, тим більше, що це вимагало узгодження з європейською політикою. Аналогічно, Румунія неодноразово висловлювала свою підтримку імплементації Угоди про асоціацію між ЄС та Україною, демонструючи, що це може мати позитивний вплив на те, щоб зробити українське суспільство більш демократичним і сучасним, як це сталося в Румунії. Таким чином, можна констатувати, що відносини між політичним керівництвом двох країн розвивалися [107]. У цьому контексті ключовим досягненням було встановлення дружніх відносин між країнами, особливо після 2013-2014 років, коли Україна зіткнулася з викликом з боку Російської Федерації.

Після 2014 року більшість ресурсів, доступних українській державі, були спрямовані на війну з Росією. Оскільки проблемою України є Росія, будь-яка можливість співпраці розглядається з точки зору її корисності для вирішення

цієї проблеми. Відтак події 2014 року переломним чином змінили політичний ландшафт в Україні та її стосунки з іншими країнами, особливо з Румунією. Незважаючи на складну та суперечливу історію двосторонніх відносин до цього, влада Румунії, громадянське суспільство та ЗМІ зайняли чітку та послідовну проукраїнську позицію з початком гібридної війни Росії проти України. Румунія постійно відстоювала положення міжнародного права, підтримувала суверенітет, територіальну цілісність і незалежність України [87], засуджуючи анексію Криму та військову агресію, що послідувала на сході України. Також Румунія брала участь у боротьбі з «гібридною війною, розпочатою Росією, вона засудила таємні дії зелених чоловічків у Криму, а також так званий референдум, організований на територіях, окупованих силою [71]». Окупація Криму та подальші події на Донбасі спричинили жваві дискусії про обороноздатність та майбутні загрози, які виникають з боку Росії.

Сучасні дослідники вважають, що румуни у «Революції Гідності» змогли побачити свій досвід національного піднесення у 1989 році та повстання проти режиму Чаушеску. Відтак українці асоціативно стали сприйматися як «люди з розвиненою громадянською свідомістю, духовно близькі та гідні поваги» [79]. Ця позиція Бухаресту також підкреслює бажання підтримувати та зміцнювати відносини між двома країнами в контексті спільної європейської перспективи.

Російська агресія проти України змінила уявлення румунів про безпеку, анексований Крим трохи більше ніж за 200 км від дельти Дунаю. Румунія підтримала обороноздатність України в складі НАТО і, на відміну від Угорщини, не погрожувала блокувати її співпрацю з Альянсом у 2017 році через двосторонні суперечки. Румунська підтримка зосередилась на розбудові українського потенціалу кібербезпеки та проведенні спільних навчань. Тут варто відзначити прихильні заяви румунських посадовців на підтримку України в її конфлікті з Росією, а також підтримку, яку Румунія надавала в НАТО – організації, яка звернулася до послуг румунських фахівців для захисту України від кібершпигунства з боку Росії. Так, румунські фахівці навчали українських ІТ-спеціалістів та допомагали іншим державним установам України. Зокрема за

підтримки Румунії були відбиті спроби зараження комп'ютерних мереж урядових установ у Києві, а також інші дії кібершпигунства. Таким чином, з огляду на значний зсув української зовнішньої політики в бік Росії, Румунія та Україна все більше почали зближуватись під егідою НАТО.

З 2017 року в румунсько-українські відносини зайшли у глухий кут, через законопроект, який обмежував мовні права національних меншин в Україні, зокрема румунів. Але завдяки двостороннім консультаціям і цивілізованому роз'ясненню позицій напругу вдалося зняти і знайти спільну мову [53].

Також через побоювання агресивної політики Росії в Чорноморському басейні та незважаючи на незначні політичні контакти, країни розвивали оборонну та енергетичну співпрацю. Зауважимо, Польща особливо була зацікавлена у зміцненні відносин між Румунією та Україною, оскільки це мало би мати позитивний вплив на регіональну співпрацю та розвиток Східного партнерства.

Починаючи з 2018 року, Румунія активно працює над стратегією мінімізації російського впливу у своєму регіоні, спрямовуючи зусилля на зменшення імпорту російського газу та його диверсифікації. Президент К. Йоханніс висловлював підтримку Євросоюзу щодо санкцій проти РФ через війну в Україні і готовий був підтримати їх посилення за потреби. Румунія наполягала на продовженні санкційного режиму ЄС проти Росії, до тих пір, поки не буде повністю дотримано Мінських домовленостей [17].

Зауважимо, що деякі румунські можновладці висловлювали відмову визнання анексії Криму і засудження РФ у допомозі сепаратистам. Проте все ж спостерігалось поглиблення прикордонної співпраці між країнами, зростання двосторонньої торгівлі тощо [53].

У 2019 році, під час свого періоду головування в Раді ЄС, Румунія висунула безпеку в Чорноморському регіоні, Східне партнерство та боротьбу з дезінформацією як свої пріоритетні завдання. Вчинки Росії в Керченській протоці отримали рішучий засуд, зокрема зі сторони президента Йоганнеса, який підтвердив недоторканність та повагу до морських і сухопутних кордонів

України. Водночас румунські політики зосередили особливу увагу на інформаційних загрозах, боротьбі з «фейковими» новинами та забезпеченні кібербезпеки. Ці дії Румунії стали дуже позитивним сигналом для Києва, адже продемонстрували, що ця держава розуміє потреби України та готова допомогти в боротьбі з викликами та загрозами, які виникають [79].

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну 2022 року лише зміцнило відносини України та Румунії. Одразу ж після початку війни проти України Бухарест зобов'язався допомагати їй та засудив діяння Росії. Президент Румунії Клаус Іоанніс заявив, що Росія обрала «абсолютно незаконний шлях масового військового насильства проти незалежної і суверенної країни» [59]. Румунія також відкрила для людей, які втікали від війни в Україні, свої кордони.

Впродовж 2022-2023 рр. Між Україною та Румунією можна спостерігати співпрацю у військовій, економічній, політичній галузях. Крім того, згідно з опитуванням, проведеним восени 2022 року компанією Ukrainian Prism у партнерстві з представником Фонду Фрідріха Еберта та Info-Sapiens у Румунії, 52% румунів позитивно ставляться до України. 77% громадян Румунії вважають, що Україна має стати членом ЄС, а вступ України до НАТО підтримують 72% румунів [78].

Цікавим є і показник щодо готовності надавати ще більше військової допомоги Україні. У Румунії відсоток тих, хто вважає, що Центральна Європа та країни Балтії повинні надати ще більше військової допомоги Україні, досягає 40%. Подібні результати і щодо економічної допомоги – 41% [78].

Румунія також ухвалила деякі важливі політичні рішення. У листопаді 2022 року румунські депутати та сенатори проголосували за декларацію щодо вшанування пам'яті навмисного голоду 1932-1933 років в Україні, відомого як Голодомор [32]. А у 2023 році парламент Румунії на спільному засіданні обох палат прийняв заяву, яка рішуче засуджує загарбницьку війну Росії та закликає до негайного виведення російських військ з України [33].

Водночас варто пам'ятати, що підтримка Румунії України у боротьбі з РФ не перекреслює давні суперечності. Актуальними для Бухаресту залишаються

питання щодо національних меншин, статусу молдавської та румунської мов, розбіжності сторін щодо судноплавства в дельті Дунаю. Відтак подальші двосторонні відносини будуть включати діалоги та роботу щодо навколо цих питань.

Отже, українсько-румунські відносини обтяжені історично зумовленою недовірою. Північна Буковина та частини Бессарабії, які зараз належать Україні, були втрачені Румунією в 1940 році в результаті пакту Молотова-Ріббентропа. Хоча нинішні кордони підтверджені договором 1997 року, спільна історія залишається джерелом непорозумінь на державному рівні. Важливі події у внутрішньому житті обох держав, такі як помаранчева революція в Україні, вступ Румунії до НАТО і переговори про вступ до ЄС, впливали на відносини між ними. Рішення Міжнародного суду ООН щодо спору про острів Зміїний сприяло врегулюванню конфлікту, але все ж залишалось застереження та вагання між двома країнами. Підписання Угоди про асоціацію з Україною стало важливим моментом для поживлення українсько-румунських відносин і підкреслило підтримку Румунії європейського курсу України.

Істотне зближення двох країн відбулось після російської агресії 2014 року. Румунія виступила на боці України, підтримуючи суверенітет та територіальну цілісність України та засуджуючи російську агресію. Вторгнення РФ в Україну в 2022 році сприяло ще більшому зміцненню відносин між обома країнами. Румунія проявила підтримку та засудила дії Росії, відкривши свої кордони для біженців з України. Такі дії Румунії стали дуже важливим сигналом для Києва, вказуючи на готовність Румунії допомагати у протидії загрозам, які стоять перед Україною. Незважаючи на деякі двосторонні суперечки, такі як законопроект, обмежуючий мовні права румунів в Україні, Румунія та Україна змогли знайти спільну мову і подолати напругу. Співпраця між країнами в різних сферах, включаючи військову та економічну, зазнає зростання, а підтримка з боку Румунії у ЄС та НАТО стає ще міцнішою. Держави намагаються підтримувати та розвивати відносини в контексті спільної європейської перспективи, незважаючи на складність політичних умов

і міжнародної ситуації. Разом із тим, Румунія залишає актуальні питання щодо національних меншин, мов та інших суперечностей, що потребують подальшого діалогу та співпраці.

2.2 Основні форми сучасного співробітництва України та Румунії

У відносинах між Румунією та Україною ніколи не простежувалось стабільної структури. Двостороння взаємодія здебільшого коливалася навколо чутливих питань. Що стосується Чорного моря, то очевидно, що обидві країни розглядали одна одну як економічних конкурентів, а не регіональних партнерів.

Український аналітик Ярослав Матичук стверджує, що, хоча між двома країнами не було зведено стіни, а співпраця і добросусідські відносини між ними регулюються Договором 1997 року, жодна зі сторін не докладала достатніх зусиль для того, щоб румуни та українці краще пізнали один одного [107].

Проте Україна та Румунія все-таки досягли певних успіхів у двосторонніх відносинах. Одним із прикладів успішного врегулювання суперечок є визнання рішення Міжнародного суду ООН щодо острова Зміїний (рішення Міжнародного суду ООН, винесене у 2009 році, передбачало розмежування континентального шельфу та виключних економічних зон, таким чином присуджуючи Румунії важливий сегмент для пошуку родовищ [31]). Визнання обома країнами цього рішення стало ознакою зрілості їхніх двосторонніх відносин.

Якщо залишити осторонь територіальні суперечки, вікно можливостей, створене завдяки емпатії румунів до України і навпаки, створило необхідні передумови для покращення відносин та прогресу в інших сферах. Значним кроком вперед стало відкриття румунського консульства у селищі Солотвино на Закарпатті, скасування оплати за отримання довгострокових (національних) віз, пряме авіасполучення між Києвом та Бухарестом [64]. Це, в першу чергу, внесок у співпрацю між людьми. Крім того, транскордонне співробітництво та малий прикордонний рух також мають значний вплив на покращення двосторонніх відносин.

Дії Бухареста щодо румунської та молдовської меншин в Україні часто розцінювалися в Києві як загроза. Для Бухареста предметом занепокоєння були почуття, що все ще існують щодо втрачених історичних територій, які зараз є частиною України, але, незважаючи на це, існує загальне розуміння того, що минуле в минулому. Більше того, більшість дискусій, викликаних цим питанням, стосуються скоріше Республіки Молдова, ніж територій, які зараз входять до складу України.

Становище румунської меншини в Україні також викликало занепокоєння у низки інституцій та організацій громадянського суспільства в Румунії, тоді як у Києві це занепокоєння висловлювали переважно представники громадянського суспільства, які стурбовані тим, що українці асимілюються з румунською більшістю населення. У певні періоди політика, що застосовувалася для повторного набуття румунського громадянства, сприймалася в Києві як загроза безпеці. З іншого боку, ще в 1991 році Румунія прийняла в якості державної політики, відповідно до закону про громадянство, відновлення та надання громадянства колишнім румунським громадянам в історичних регіонах, які раніше входили до складу Румунії. У Києві подібної політики не проводилося. Українська меншина в Румунії здебільшого проживає в північній частині країни, поблизу кордону з Україною. Більше половини українців у Румунії проживають у повіті Марамуреш. Українці також проживають у Сучавському повіті, повіті Тіміш та повіті Тулча. У Румунії є 12 комун з більшістю українського населення [50].

Для румунської сторони питання меншин залишається важливим. Вони підкреслювали, що якою б не була ситуація румунської меншини в Україні на місцях, завжди існуватиме відчуття, що до цієї меншини ставляться погано. Україна, однак, не є поодиноким випадком. Румунські експерти погоджуються, що (у порівнянні з Сербією та Угорщиною) українське законодавство залишається більш сприятливим для меншин [107].

Спроба знайти компроміс через комісію у справах меншин також розчарувала Румунію в питанні об'єднання малих районів у більші під час

української адміністративної реформи. У 2020 році в Бухаресті міністр закордонних справ Дмитро Кулеба виключив створення великого району особливо для румунів і молдаван, які домінували в трьох із 10 малих районів Чернівецької області. Після реформи більшість з них опинилася в одному великому районі, але його кордони були визначені таким чином, що вони становлять лише 24% його населення. Це ускладнює для них обрання депутатів місцевих рад чи депутата [95].

Варто зауважити, що про проблеми меншин говорять лише на словах у періоди, що збігаються з виборчими кампаніями, в іншому випадку, як правило, дотримується рівна лінія взаємної поваги. У той же час, немає жодних свідчень про будь-які критичні конфлікти між представниками меншин та представниками спорідненої держави, а проблеми меншин є радше вбудованими в політичний дискурс.

Іншим чутливим питанням, яке іноді озвучують румунські експерти та посадовці, є молдовська меншина в Україні. Більшість румунських експертів погоджуються з тим, що Республіка Молдова – це інша країна, але населена тим самим народом – румунами. Тому деякі з них стверджують, що Україна не повинна розмежовувати румунську та молдовську меншини на своїй території. Змішувати їх усіх в один котел не тільки неправильно, але й нагадує хибний російський підхід, що той, хто розмовляє російською мовою, є росіянином. Втім, консенсусу в цьому питанні поки що не досягнуто. Існує чітке бачення, що мова, якою розмовляють і румуни, і молдовани, – румунська, але позиції щодо етнічного походження залишаються розбіжними, і до них слід підходити з належною обережністю.

Румунія також стурбована тим, як українське православ'я об'єднано в рамках автокефальної Православної церкви України (ПЦУ). Румунська православна церква (РПЦ) її не визнає, вказуючи, що автокефалія має охоплювати всі православні структури в Україні та має бути узгоджена між Московським і Вселенським патріархами. Це пов'язано зі спробами РПЦ балансувати між двома патріархатами, а також із занепокоєнням щодо вірних

румунської національності в Україні. Їхні 127 парафій нині входять до складу православної церкви, підпорядкованої Московському патріархату. Вона визнає мови нацменшин, а КПУ хоче літургію лише українською. Хоча в 2020 році, розраховуючи на визнання РПЦ, вона створила окремий румунський вікаріат, парафії в структурах Московського патріархату не хочуть до нього приєднуватися. Тому деякі вірні КПУ намагалися силою захопити румунські церкви [95].

Незважаючи на різні спірні питання, Румунія та Україна мають багато причин для співпраці. Зокрема безпекові ризики є точкою дотику інтересів України та Румунії. Відтак обидві країни роблять важливі кроки вперед у сфері безпекового співробітництва. У 2014 році було підписано угоду про посилення військової та інших форм співпраці. Румунія також заклала основу для посилення співпраці між військово-морськими силами двох країн, які поділяють спільні цінності. Поглибленням партнерства стала угода про військово-технічне співробітництво від вересня 2020 року, яка дала змогу проводити спільні дослідження, закупівлі, ремонт обладнання тощо [60]. Крім того, з перших днів російського вторгнення румунський уряд і румунська громада Буковини, південно-західної України, надсилають зброю, продукти харчування та інші необхідні речі українським солдатам, які воюють на передовій. Румунія є однією із провідних країн з транспортування вантажів США по ленд-лізу в Україну і третя за величиною транзитна країна з доставки озброєнь і техніки [96].

Румунія також підтримала Україну в боротьбі з пандемією COVID-19. У червні 2020 року уряд Румунії запропонував 1,7 млн євро на закупівлю медичних товарів. Разом із Польщею та 11 членами ЄС у січні 2021 року вона спонукала Європейську комісію включити країни Східного партнерства до програми допомоги ЄС у сфері вакцин. Раніше, у квітні 2021 року, Румунія підтримала ВПС України у транспортуванні медичного обладнання з Китаю [107].

Що стосується економічної співпраці, то існує багато можливостей для взаємовигідних економічних зв'язків. Перспективною сферою для економічної співпраці є енергетика.

У 2016 році оператори газових мереж Румунії та України підписали угоди про з'єднання. Ці угоди є важливим кроком на шляху до відкриття трансбалканської трубопровідної системи для транспортування газу і торгівлі відповідно до правил ЄС. Компанії, які були зацікавлені у розвитку відповідних економічних відносин, є виробниками нафти і газу: «Ромгаз» (є найбільшим виробником і основним постачальником природного газу в Румунії. Це акціонерне товариство, яке на 70% належить румунській державі) та «Petrom» (OMV Petrom є дочірньою компанією OMV, яка є найбільшою нафтогазовою групою в Південно-Східній Європі. OMV Petrom є основним виробником сирової нафти в Румунії і постачає близько половини внутрішнього видобутку газу), Трансгаз – державна компанія, яка є технічним оператором національної газотранспортної системи Румунії, Транселектрика – оператор системи передачі електроенергії в Румунії. Крім того, зацікавленими були румунські місцеві компанії, які добре обладнані та розвинені для буріння свердловин і могли надавати послуги українським партнерам за значно нижчими цінами [107].

Румунія стає все більш важливим партнером для української енергетики. У ЄС вона має найбільші після Нідерландів ресурси газу та видобуток корисних копалин із нещодавно відкритих чорноморських родовищ. Зважаючи на такі перспективи, у 2019 році державні оператори погодилися продавати та зберігати в Україні запаси румунського газу. У лютому 2021 року Кіцу та Шмигаль анонсували переговори між міністерствами та операторами щодо участі Румунії в подальшій диверсифікації поставок газу та запланованій синхронізації енергомережі України з ЄС. А вже з 30 червня 2022 року Україна почала експорт електроенергії до Румунії [109].

У 2020 році було відкрито поромну переправу на Дунаї. Україна та Румунія також взялися будувати міст на Тисі. Незважаючи на зростання

торгівлі, у 2019 році румунський експорт в Україну становив лише 616 млн євро (0,9% від загального експорту), а імпорт з України – лише 931 млн євро (1,1%). Румунські інвестиції в Україну склали лише 17 млн євро (для порівняння, у Молдові – 299 млн євро). Для зміцнення цього напряму співпраці відповідні прем'єр-міністри Флорін Кіцу та Денис Шмигаль у лютому 2021 року телефоном домовилися відновити роботу Спільного економічного комітету. Недовіра Румунії до України посилилася через те, що остання не ратифікувала угоду про захист інвестицій 1995 року через суперечку щодо спільно побудованого сталеливарного заводу в Кривому Розі. У 1997 році Україна в односторонньому порядку перервала майже завершені інвестиції (80%) і відмовляється від компенсації Румунії, яка не хоче продавати свої акції в збиток, хоча вони коштують близько 1 мільярда доларів [107].

Зауважимо, що дані Державної служби статистики України свідчать, що вже у січні-серпні 2021 року обсяг торгівлі товарами між Україною та Румунією становив 1,51 млрд доларів, збільшившись з 1,2 млрд доларів у січні-вересні 2020 року. Основними групами експорту з України до Румунії були чорні метали, машини, прилади, електрообладнання, руди, шлаки та зола, деревина та вироби з деревини, мінеральне паливо та взуття. Основними групами імпорту з Румунії в Україну були: засоби наземного транспорту, машини, прилади, електрообладнання, літаки, пластмаса, деревина та вироби з неї, мінеральне паливо, ядерні реактори [66].

Для інтенсифікації торгівлі між двома країнами доцільно проводити спільні міжнародні ярмарки, різноманітні маркетингові заходи, організовувати зустрічі на державному рівні виробників агропромислової продукції з потенційними клієнтами.

Нагадаємо, що і Румунія, і Україна є членами Організації Чорноморського економічного співробітництва. Ця організація окреслює багатосторонні політичні та економічні ініціативи, спрямовані на сприяння взаємодії на Чорному морі з метою збереження миру, стабільності та процвітання, а також добросусідських відносин у всьому регіоні [27]. Таким

чином, обидві держави можуть брати участь у структурах співпраці в Чорноморському або Дунайському регіоні, просуваючи спільні ініціативи.

Важливим аспектом українсько-румунських взаємин є культурне співробітництво. Вона сприяє між зближенню народів, обміну досвідом та розумінню культурних традицій один одного. Відтак обидві країни проводять культурні заходи, які сприяють популяризації своєї культурної спадщини: обмін виставками, концерти, фестивалі, мистецькі проекти та інші. Також країни підтримують освітні зв'язки, зокрема через студентські та викладацькі обміни, проведення освітніх конференцій. Діалог між румунською та українською культурою підтримують також письменники та поети, які представляють свої твори один у одного у країнах. Варто зауважити, що багато людей в обох країнах володіють румунською та українською мовами, що сприяє розумінню та комунікації між двома народами.

Потрібно вказати на те, що Румунія неабияк підтримала Україну після повномасштабного вторгнення Росії і, не зважаючи на загрози, готова інвестувати в Україну. Тому українському уряду необхідно запровадити чітку політику: надавати достовірну інформацію зацікавленому бізнесу як про ті сфери, де безпечно інвестувати, так і про ті, де ситуація з безпекою залишається нестабільною і невідконтрольною національному урядові. Бізнес має бачити стабільність. Консультації з експертами в Києві свідчать про те, що бізнес-співпраця може бути підтримана і підтримана румунською та українською торгово-промисловими палатами, які могли б стати посередниками. Першим кроком могло б стати надання бізнес-середовищу як Румунії, так і України конкретної інформації про відповідні економічні потреби кожної країни. Хоча Україна розробила моделі гарної співпраці (наприклад, з Польщею, Литвою тощо), аналітик Ярослав Матійчик, директор Групи стратегічних і безпекових досліджень у Києві, вказує на відсутність будь-яких зусиль, у тому числі у бізнес-справах. Бізнесмени не знають, що вони можуть продавати в сусідній країні. Він пропонує створити двосторонні форуми для виробників матеріалів і товарів, постачальників логістичних послуг тощо за прикладом Польщі та

Німеччини [107]. Уряди також можуть долучитися до визначення пріоритетів економічної співпраці. Люди в Румунії не дуже розуміють ситуацію в Україні. Вони повинні бути краще поінформовані з цього питання.

Можливостями для співпраці України та Румунії можуть бути також:

- посилення експертних спільнот в обох країнах та надання їм можливості почати розвивати відносини між Україною та Румунією до рівня стратегічного партнерства в рамках Великого Чорноморського регіону;
- співпраця у сфері кібербезпеки. Основоположні права та безпека в регіоні є спільними проблемами, особливо з огляду на те, що Румунія взяла на себе провідну роль у забезпеченні кібербезпеки України, а нові заходи безпеки впроваджуються в рамках Трастового фонду для розбудови потенціалу кіберзахисту України.
- боротьба із браком інформації. Люди в Румунії не розуміють значної частини ситуації в Україні. Вони потребують кращого інформування з цього питання. Це стосується і бізнесу. Міжнародні дослідження на цю тему могли б бути корисними як для кожної з країн, так і для Брюсселя. Джерелами такої інформації могли б стати незалежні органи (наприклад, міжнародні інституції, що заслуговують на довіру), підтримані приватним бізнесом. Необхідно більше інформації з України: про поточні події, історію України, а також про історичні відносини між Румунією та Україною. Інформацію про Україну можна доносити і через делегації ЄС. Проте, прямі контакти є не менш важливими та потужними;
- нові обличчя на телебаченні та в соціальних мережах вкрай необхідні. Спільні медіа-ініціативи, а також медіа-проекти-розслідування можуть мати додаткову цінність. Таким чином, можна підвищити інтерес до Києва, правильно формуючи меседжі, створюючи можливості для запрошення в Україну справжніх експертів для участі в телешоу тощо. Відносини можна було б просувати через інтернет-канали та встановлення особистих контактів (наприклад, на рівні студентів);

- більше студентських обмінів, ділових зв'язків і контактів загалом можуть зблизити країни. Це може сприяти популяризації румунської мови в Україні та України в Румунії, а також надасть реальні можливості дізнатися більше про спільні цінності та європейську ідентичність.
- культурний інститут. Відкриття культурного інституту в Україні дорівнює інвестиції в розвиток відносин, і за умови, що інститут розширить свою діяльність не тільки на румунів, але й на українців, бар'єри між двома країнами можуть бути зняті, і може бути створений новий порядок денний для двосторонніх відносин;
- співпраця у сфері консалтингу може мати додаткову цінність за умови, що розвиток економічних відносин справді почнеться. Україна може стати воротами Румунії на Схід, а Румунія – воротами України на Балкани.
- ІТ – ще одна сфера, де українці та румуни мають хороші перспективи співпраці [96].

Прогнозуючи перспективи українсько-румунських відносин, можна очікувати тісну співпрацю у економічному, військовому та політичному планах.

У сфері економічної співпраці, очікується зростання обсягів експорту та імпорту товарів між країнами протягом 2025-2030 років, а також збільшення транзиту українських товарів через румунські порти до країн Європи.

У військовій сфері, Румунія буде посилювати свій вплив у Чорноморському регіоні та разом з країнами НАТО надавати підтримку для зміцнення обороноздатності України. Ця підтримка включатиме постачання зброї, матеріально-технічного забезпечення для Збройних Сил України, а також надання медикаментів та допомогу у навчанні українських військовослужбовців з опанування найновітнішої зброї.

У сфері політичних відносин, Румунія буде продовжувати підтримувати Україну, зокрема, сприяючи її вступу до Європейського Союзу та дотриманню санкцій проти Росії.

Отже, сучасне співробітництво між Україною та Румунією ґрунтується на дипломатичних, економічних, культурних та безпекових відносинах. Основні форми співпраці між цими двома країнами включають:

- політичне співробітництво – Україна та Румунія підтримують двосторонні контакти на високому рівні, включаючи зустрічі президентів та інших високопосадовців. Такі взаємовізити допомагають зміцнити дружні стосунки між країнами та сприяють спільним інтересам;
- економічне співробітництво – Україна та Румунія прагнуть розвивати торгівельні та економічні зв'язки. Обидві країни є важливими торговельними партнерами одна для одної. Співробітництво в енергетичному секторі, транспорті, сільському господарстві та інших галузях допомагає підтримувати економічний розвиток обох держав;
- культурна співпраця: Україна та Румунія мають спільну культурну спадщину та історію. Обмін культурними заходами, мовною практикою та традиціями допомагає зміцнювати взаєморозуміння та сприяє дружнім стосункам між народами;
- безпекове співробітництво: Україна та Румунія мають спільний кордон і діляться інтересами у забезпеченні стабільності та безпеки в регіоні. Спільні військові навчання та інші заходи сприяють підвищенню обороноздатності обох країн;
- співпраця в ЄС та інших міжнародних організаціях: Україна та Румунія спільно працюють над підтриманням європейської інтеграції та сприянням міжнародній співпраці.

Обидві країни підтримують цінності демократії, прав людини та міжнародного права тощо. Загалом, співробітництво між Україною та Румунією має досить широкий спектр форм і спрямоване на зміцнення взаємних зв'язків та спільних інтересів. І хоча відносини між Україною та Румунією мають свої виклики, обидві країни прагнуть розвивати партнерство та співпрацю в різних сферах для сприяння миру, стабільності та процвітання на регіональному та міжнародному рівнях.

2.3 Транскордонне співробітництво України та Румунії: ідея, програми, результати

У сучасному світі, де глобалізація все більше розширюється, стає дедалі важливішою роль співпраці між регіонами та громадами, що перебувають по різні боки державних кордонів. Вона відкриває нові можливості для підвищення економічної активності на прикордонних територіях та збільшення їх конкурентоспроможності. Головною метою транскордонного співробітництва є подолання негативних моментів та стереотипів, що виникають через існування кордонів між національними територіями. Серед ключових завдань такої співпраці можна виокремити: подолання політичних та адміністративних бар'єрів між сусідніми державами для покращення умов життя на прикордонних територіях; зміна стереотипних уявлень і упереджень, які існують по обидва боки кордону; створення спільної економічної, соціальної та культурної інфраструктури шляхом утворення спільних органів, підприємств, центрів тощо [13].

Важливо вказати на те, що транскордонне співробітництво здійснюється лише між суміжними територіями, воно спрямоване на встановлення зв'язків і договірних відносин у прикордонних районах з метою пошуку шляхів вирішення спільних та ідентичних проблем, спрямоване на подолання негативних аспектів кордонів і наслідків на прикордонних територіях, зумовлених їхнім розташуванням і має на меті покращення умов життя населення. Дослідники виділяють основні чинники розвитку транскордонного співробітництва: наявність спільних проблем, для вирішення яких необхідно об'єднати зусилля; реалізація єдиної політики просторового планування європейського континенту, можливості для прискореного економічного та екологічного розвитку прикордонних регіонів і підвищення якості життя мешканців; можливості отримання значної фінансової підтримки з боку ЄС та інших міжнародних структур; формування єдиного інтегрованого простору в межах транскордонного регіону. Основні засади європейської регіональної

політики дозволили сформувані принципи транскордонного співробітництва, зокрема, це партнерство, допомога, солідарність, принцип та концепція стратегії транскордонного розвитку.

Політика сусідства ЄС є невід'ємною частиною інструменту транскордонного співробітництва, зокрема єврорегіонів. Кожен єврорегіон має свою історію та значення для країни-учасниці. Основною перевагою єврорегіону як одиниці є його підтримка на державному рівні та залучення місцевих, регіональних або урядових органів влади. Це дозволяє розробляти широкі транскордонні плани або стратегії.

Румунія є важливим партнером для країн Східної Європи і, як одна з наймолодших країн ЄС, має значний досвід, який міг би допомогти країнам-партнерам проводити ефективні соціально-економічні реформи та боротися з корупцією.

Кордон між Румунією та Україною є другим за довжиною двостороннім кордоном між державою-членом ЄС та країною-партнером, і, в той час як перший за довжиною кордон – Фінляндія – Російська Федерація – проходить через тайгу, а отже, є менш заселеним, цей кордон налічує більше 8 млн. мешканців, включених до адміністративних одиниць, розташованих уздовж кордону. Вони непропорційно розподілені між двома країнами – 26% на румунській стороні кордону і 74% на українській стороні через різницю між адміністративними одиницями – повітами (Румунія) і областями (Україна) [98].

Транскордонне співробітництво між Україною та Румунією є частиною Європейського інструменту сусідства та партнерства та відіграє важливу роль у розвитку взаємовигідних відносин між державами, вирішенні соціально-економічних, екологічних та безпекових питань, а також є ефективним засобом євроінтеграції України.

Відтак серед різноманітних програм розвитку транскордонного співробітництва ЄС важливе місце посідає програма «Україна-Румунія-Молдова». Транскордонне співробітництво між Україною, Молдовою та Румунією має тривалий період, зокрема, першим єврорегіоном, до якого у 1998

році увійшли адміністративно-територіальні одиниці України, Республіки Молдова та Румунії, був єврорегіон «Нижній Дунай». З 2007 року, коли Румунія стала членом ЄС, розпочався новий етап транскордонного співробітництва, зокрема, посилення європейської інтеграції України. У цей час також реалізується Європейський інструмент сусідства та партнерства, який включив Програму транскордонного співробітництва Україна-Румунія-Молдова (2007-2013 рр.). В рамках програмних документів ЄС, які є основою для заохочення транскордонного співробітництва, протягом різних поколінь транскордонних програм включення румунських та українських адміністративних одиниць було різним. Так, перше покоління Програми прикордонного співробітництва та Програми Добросусідства Румунія-Україна (Спільний програмний документ, 2006) охоплювало всі прикордонні адміністративні одиниці, а саме: Румунія – Сату-Маре, Марамуреш, Сучава, Ботошани, Тульча, а Україна – Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька, Одеська області. Розробка та реалізація програм були незбалансованими, оскільки керівництво та управління бюджетом належало виключно румунським партнерам, але формат партнерства був обов'язково румунсько-українським без жодних обмежень щодо кількості партнерів по обидва боки кордону чи загальної кількості [103].

Покоління програм транскордонного співробітництва 2007-2013 років розділило кордон на дві частини: Сату-Маре і Марамуреш (Румунія) із Закарпатською та Івано-Франківською областями (Україна) були включені до Спільної операційної програми (СОП) Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна [81], тоді як решта повітів і областей були включені до СОП Румунія-Україна-Республіка Молдова [83]. У першому випадку, оскільки Україна була єдиною включеною країною-партнером, а також з метою дотримання вимог законодавства ЄС, включення українського партнера до проектів було обов'язковим. У випадку другого, проекти повинні були реалізовуватися у партнерстві, яке завжди включало партнерів з Румунії та принаймні одну країну-партнера. Але в оголошеннях про конкурс проектів обидві програми

вимагали чотири критерії співпраці, які повинні враховуватися в проектах будь-якого характеру, при цьому обов'язковим було дотримання принаймні двох: спільна розробка проекту, спільна реалізація проекту, спільний персонал та спільне фінансування (Спільний орган управління – Міністерство регіонального розвитку та житлово-комунального господарства Румунії, 2009 р.) [93]. Це був важливий крок для розвитку транскордонного співробітництва, оскільки українські партнери мали більше залучення та відповідальності у керівництві та фінансовому управлінні проектами.

На період 2007-2013 рр. метою програми був розвиток співпраці між трьома країнами задля подолання спільних проблем та пошуку нових шляхів розвитку. Програма також заохочувала активну взаємодію між людьми та громадами, що проживають на прикордонних територіях [2, с. 46]. Метою євро регіону «Верхній Прут» було розширення існуючих субрегіональних зв'язків та сприяння подальшому розвитку транскордонного співробітництва адміністративно-територіальних одиниць держав-засновниць, окремих міст, інших населених пунктів, органів місцевого самоврядування, державного управління, окремих установ, підприємств, неурядових і громадських організацій, національних меншин та фізичних осіб у сферах економіки, освіти, науки, культури і спорту, а також розробка нових механізмів міждержавного співробітництва та забезпечення сталого (самовідтворюваного) розвитку регіону в рамках інтеграції в сучасний європейський процес [55, с. 171]. Проект Євро регіону "Верхній Прут» був невід'ємною частиною системи сучасних європейських пріоритетів регіонального співробітництва, розбудови системи європейської безпеки та вдосконалення транскордонних фінансово-економічних, комунікаційних та екологічних відносин. Згідно зі статистичними даними, за весь період дії програми у 2007-2013 роках уряд ЄС виділив 126,72 млн. євро. Якщо розглядати географічні рамки, то загальна площа програми становила 112 554 кв. км, ще 64 053 кв. км займають прилеглі регіони. На цій території проживало близько 15 мільйонів людей [56, с. 34]. Дивлячись на демографічні показники, близько половини населення проживало в сільській

місцевості. Це означає, що основний фокус програми був спрямований на розвиток сільського господарства.

План спільних дій «Україна-Румунія-Молдова» 2007–2013 Європейського інструменту суттєво вплинув на пожвавлення транскордонного співробітництва між Україною, Румунією, Молдовою, особливо співпраця місцевої та регіональної влади, громад та інститутів громадянського суспільства. Протягом програми було реалізовано понад 140 проєктів, які сприяли розвитку транспортної інфраструктури в прикордонних районах, енергетичних мереж, управління водою та відходами, профінансовано проєкти співпраці між університетами, науково-дослідними інститутами та місцевою владою.

В наступному поколінні програм, 2014-2020 рр., вся прикордонна територія Румунія-Україна була охоплена СОП Румунія-Україна, але також румунські повіти та українські області, що були включені в 2007-2013 роках до СОП Угорщина-Румунія-Україна 2007-2013, тепер були включені в основну територію аналогічної програми Угорщина-Румунія-Україна СОП 2014-2020. Крім того, відповідні суб'єкти з Сучавського повіту (Румунія) та Чернівецької області (Україна) змогли мати доступ до програми як партнери з прилеглих територій [80]. Ця програма свідчила про позитивну динаміку транскордонного співробітництва між Україною та Румунією, зокрема, реалізувалися важливі інфраструктурні проєкти в рамках «Спільної операційної програми Чорноморського басейну 2014–2020» та Спільної операційної програми ЄС Румунія-Україна 2014–2020», які сприяли розвитку транспортної інфраструктури в прикордонних районах, енергетичних мереж, водопостачання та управління відходами, фінансували проєкти співпраці між університетами, дослідницькими інститутами та місцевими органами влади.

ЄС фінансував СОП Румунія-Україна через Європейський інструмент сусідства [76]. Програма охоплювала регіон на кордоні між Румунією та Україною і сприяла досягненню спільної мети Європейського інструменту сусідства: розвитку в напрямку процвітання та добросусідства, що досягається шляхом співпраці в прикордонній зоні на благо сусідніх країн та країн-членів

ЄС. Дві країни повинні були забезпечити мінімальне співфінансування в розмірі 10% від внеску ЄС [77]. Програма була підготовлена Спільним програмним комітетом на основі консультацій із зацікавленими сторонами і затверджена Європейською Комісією у грудні 2015 року [9, с. 7]. Серед основних проблем регіону – високий рівень міграції з прикордонних регіонів Республіки Молдова та України, що призводило до процесу «старіння нації» та значного дефіциту працездатного населення. Відтак для запобігання цим процесам, була створена програма «Україна-Румунія-Молдова», яка мала на меті підвищити економічний потенціал регіону. Також програма ставила собі за мету підвищення якості середньої та вищої освіти. У сільській місцевості проблема пошуку вчителів та інших освітян стояла особливо гостро. У навчальних закладах не вистачало комп'ютерів та іншого обладнання. Так, університети могли б використовувати можливості програм транскордонного співробітництва для отримання додаткового фінансування [100].

У 2022 році було затверджено нову програму транскордонного співробітництва Interreg NEXT, яка розрахована на 2021-2027 роки. Завдяки цій програмі три держави-члени ЄС (Угорщина, Словаччина та Румунія) та Україна працюватимуть разом, щоб забезпечити рівний доступ до медичної допомоги та більшу стійкість своїх систем охорони здоров'я. У межах програми запланована реалізація міжнародних проектів з реконструкції інфраструктури охорони здоров'я, інвестування в освіту, реставрації пам'яток культури, запобігання стихійним лихам, захисту біорізноманіття та покращення управління кордонами. Програма також підтримуватиме стійкі рішення для адаптації до зміни клімату та запобігання ризику катастроф. Країни-учасниці також співпрацюватимуть для захисту природи, розвитку зеленої інфраструктури та зміцнення сталого туризму. Програма також сприятиме узгодженню стандартів ефективного державного управління держав-членів ЄС та України. Проекти покликані покращувати правове та адміністративне співробітництво для усунення загальних перешкод у прикордонних регіонах, одночасно заохочуючи співпрацю між громадянами, громадянським суспільством та установами [91].

Якщо говорити про транскордонне співробітництво України та Румунії у конкретних галузях, то зазначимо, що у сфері охорони природи воно регулюється Декларацією про створення Зеленого коридору Нижнього Дунаю (2000). Згідно з документом, Україна, Румунія та Молдова зобов'язуються створити мережу функціональних водних територій вздовж Нижнього Дунаю. Співпраця здійснюється також на рівні обміну досвідом в управлінні природоохоронними територіями [26, с. 142]. У 2007-2009 роках було профінансовано 10 проектів різного спрямування. Зокрема, у сфері туризму, культури, освіти, охорони здоров'я. Також у цей період в рамках операційного Європейського інструменту сусідства та партнерства Україна-Румунія-Молдова були реалізовані програми з підвищення активного життя в долині річки Прут, профінансовано проект транскордонного туризму, започатковано боротьбу зі сміттям.

Як вже зазначалось, наразі Україна співпрацює з Румунією та Молдовою в рамках Єврорегіону «Нижній Дунай». До його зони входять Одеська область України, румунські повіти Браїла, Галац і Тульча, а також Кантемирський і Кагульський райони Молдови. Метою є досягнення збалансованого економічного розвитку, вирішення проблем у сфері зайнятості, освіти, екології, формування єдиного культурного простору. Варто також згадати і функціонування єврорегіону «Верхній Прут», який активно сприяє розвитку та вдосконаленню торговельно-економічних відносин з кількома країнами. Це зміцнює співпрацю між урядами, стимулює розробку нових проектів та впровадження нових технологій [7]. Транскордонне співробітництво в рамках єврорегіонів «Верхній Прут» та «Нижній Дунай» є важливим елементом багатосторонньої дипломатії за участю України-Молдови-Румунії. На сьогоднішній день реалізовано багато проектів з проблем українсько-румунського державного кордону та розбудови прикордонної інфраструктури, збільшення торговельно-економічного потенціалу між сторонами, а також вирішення прикордонних соціально-економічних проблем. Для України,

зокрема, співпраця сприяла відновленню будівництва залізниці, мостів, модернізації та електрифікації залізничної колії тощо.

Разом з тим, спільними для єврорегіону «Верхній Прут», як і для інших єврорегіонів за участю адміністративно-територіальних одиниць України та Румунії, є не лише особливості утворення, але й проблеми, труднощі, які перешкоджають реалізації транскордонних проектів та транскордонному співробітництву із залученням технічної та фінансової допомоги від регіональних партнерів з країн ЄС та впливових міжнародних структур. Найважливішими з них є наступні:

- недостатньо чітка правова база для загального фінансування транскордонних проектів (кредитування, концентрація асигнувань місцевих, регіональних та державного бюджетів, коштів приватних та міжнародних структур) та надання відповідних гарантій;
- велика географічна територія єврорегіонів та велика кількість членів єврорегіонів не сприяють пошуку оптимальних управлінських рішень, які мають прийматися регіональними та місцевими органами влади для вирішення проблем, що є основною місією таких структур в Європі;
- бізнес-кола недостатньо представлені та залучені до роботи в структурах Єврорегіону «Верхній Прут». Робочі органи єврорегіону представлені переважно державними службовцями, що мало сприяє вирішенню проблем представників бізнесу та інших зацікавлених сторін;
- регіональні та місцеві органи влади недостатньо залучають і, водночас, надають достатню підтримку транскордонному співробітництву на рівні інститутів громадянського суспільства, особливо у випадках, коли останні реалізують проекти, які вписуються в стратегію розвитку території;
- майже відсутня ефективна співпраця щодо просторового розвитку кордонів та розбудови інфраструктури, що традиційно є основним завданням таких структур в Європейському Союзі;
- водночас не повною мірою використовується правовий та організаційний потенціал єврорегіонів, головним чином через те, що ні

євро регіони, ні їхні інституції не мають статусу юридичної особи, що унеможливує пряме залучення ними проектів, інвестицій тощо [104, с. 50].

Відповідно усунення цих проблем сприятиме розвитку транскордонного співробітництва та його ефективності.

Щодо інших сфер, то зазначимо, що реалізовано низку проектів співробітництва між Україною, Молдовою та Румунією, спрямованих на забезпечення прав національних меншин; створення необхідних соціально-економічних та інших умов для збереження і розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності національних меншин. Сторони також активно працюють над удосконаленням правової бази забезпечення прав української національної меншини в Румунії та румунської національної меншини в Україні. Здійснюється також моніторинг діяльності місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій з питань розвитку української національної меншини в Румунії, а також румунської меншини в Україні.

Зауважимо, що історія встановлення кордонів суттєво вплинула на розвиток територій та громад, з якими вони пов'язані. В рамках транскордонного співробітництва значна увага приділяється реалізації проектів з розвитку зв'язків з діаспорою, спрямованих на збереження етнічної, культурної, історичної та мовної ідентичності її представників.

Відтак важливим напрямком співпраці є налагодження міжкультурного діалогу, соціальна інтеграція етнічних меншин, розвиток міжлюдських контактів у сфері освіти та культури. Одним з питань розвитку транскордонного співробітництва між Україною та Румунією є питання румунської та української національних меншин. Розвиток національних меншин у транскордонному співробітництві є надзвичайно важливим, зокрема, для сприяння координації дій урядів щодо забезпечення прав української національної меншини в Румунії, а також румунської національної меншини в Україні.

Також слід звернути увагу на спільні навчання та безпекові проекти у співпраці з НАТО. Україна бере участь у багатонаціональних навчаннях. Україна і Румунія також проводять двосторонні військові навчання на своєму кордоні. Важливою є економічна співпраця, оскільки Україна та Румунія задовольняють транзитні потреби одна одної, а взаємна торгівля зростає.

Загалом, на сьогодні, незважаючи на позитивну динаміку українсько-румунських відносин, існують виклики, які є предметом політичного діалогу між сторонами. Румунська сторона періодично заявляє про обмеження прав румунської меншини в Україні. Проблемним питанням залишається видача румунських паспортів громадянам України. Зазначимо, що забезпечення симетричних прав осіб, які належать до національних меншин, має стратегічне значення для розвитку міждержавних відносин, партнерства та безпеки в регіоні.

Загалом українсько-румунське транскордонне співробітництво визначається стратегічними інтересами обох країн, зокрема євроатлантичною інтеграцією (Румунія є членом ЄС і НАТО, а Україна декларує прагнення інтегруватися до цих політичних і безпекових структур західного світу). Вони здійснюють транскордонне співробітництво за трьома основними напрямками:

- транскордонне співробітництво в рамках програм Європейського інструменту сусідства;
- співпраця на рівні неурядових організацій та місцевих органів державної влади України та Румунії;
- регіональне торговельно-економічне співробітництво.

Аналіз різних аспектів підготовки та реалізації Програм територіального співробітництва Східного партнерства Молдова-Україна-Румунія показує, що вони були зосереджені переважно на великих проектах, кількість яких була обмежена бюджетом Програми. Такий підхід, на думку дослідників, не відповідав інтересам територіальних громад прикордонних регіонів [30, с. 111].

Враховуючи специфіку реалізації Програм, більш ефективною є стратегія залучення широкого кола учасників до транскордонного співробітництва

шляхом спрощення процедур подання заявок та диференціації конкурсних умов за кордоном, зокрема, за обсягами бюджетів. Це сприятиме налагодженню співпраці на кордонах, формуванню стійких тематичних партнерств, підвищенню досвіду неурядових організацій в управлінні проектами та створенню належних передумов для ефективної імплементації європейських підходів до розвитку транскордонного співробітництва.

Незважаючи на загальне позитивне сприйняття програм територіального співробітництва Румунія-Молдова-Україна Східного партнерства, існує низка проблемних питань, які, знижують їх ефективність, зокрема, дискримінаційні торги, недотримання принципів програмування та відбору програм, уніфікація спільних операційних програм. Проте, незважаючи на деякі негативні аспекти, програма транскордонного співробітництва Румунія-Молдова-Україна є важливим інструментом прискорення євроінтеграційних та євроатлантичних процесів. Однак для підвищення ефективності цієї програми необхідно підвищити відповідальність місцевих органів влади, а також розширити діалог між місцевими громадами та урядовцями, створити чіткі терміни реалізації проектів, контролювати їх з боку різних інституцій ЄС.

Отже, співпраця між Україною та Румунією є багатовимірною та реалізується в рамках Європейського інструменту сусідства, єврорегіонів, окремих програм, проектів та двосторонніх угод. Переважна більшість з них спрямована на підвищення рівня транскордонного співробітництва шляхом зміцнення культурних зв'язків та економічного розвитку. Інтеграція транскордонних регіонів в єдиний економічний простір, подолання спільних проблем, розробка нових планів та стратегій є пріоритетними. Зауважимо, що транскордонне співробітництво може стати ще більш плідним за умови більшого залучення місцевих органів влади та участі місцевих громад. На розвиток транскордонного співробітництва між Україною та Румунією суттєво впливають міжетнічні відносини в прикордонних регіонах, важливим є налагодження міжкультурного діалогу, інтеграція етнічних меншин. Розвиток національних меншин у транскордонному співробітництві є надзвичайно

важливим, зокрема, для сприяння координації дій урядів щодо забезпечення прав української національної меншини в Румунії, а також румунської національних меншин в Україні. Реалізовані проекти щодо співробітництва між Україною та Румунією з метою забезпечення прав національних меншин, створення необхідних соціально-економічних та інших умов для збереження і розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності національних меншин позитивно вплинули на характер міжрегіональних та міждержавних відносин.

РОЗДІЛ 3

КУЛЬТУРНО-ГУМАНІТАРНА СПІВПРАЦЯ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА РУМУНІЄЮ

3.1 Культурний діалог як чинник посилення взаємодії України та Румунії

Роль культури в практиці публічної дипломатії дуже важлива. На думку Джозефа Ная, культура є частиною ресурсів «м'якої сили», поряд з інститутами, цінностями та політикою. Оскільки публічну дипломатію можна розглядати як платформу для реалізації «м'якої сили», культуру можна розглядати як невід'ємну складову публічної дипломатії [90]. Більше того, просування культури часто є основною метою практик публічної дипломатії. В «українській дипломатичній енциклопедії» культурна дипломатія визначається як:

- зовнішня культурна політика (культурна політика), спрямована на збереження національної культури, відстоювання національної культурної ідентичності в міжнародному співробітництві;
- поєднує державну політику в окремих сферах культурної діяльності, культуру зовнішньополітичної діяльності, інструментальне використання культури та культурних норм у зовнішньополітичних акціях;
- врахування культурних чинників у дипломатичній діяльності з метою досягнення міждержавної згоди шляхом подолання культурних бар'єрів;
- використання різноманітних чинників, культури, мистецтва та освіти для захисту та просування на міжнародному рівні національних інтересів [52, с. 123].

Культурна дипломатія відкриває державі незвичайний потенціал у міжнародному вимірі. Вона є потужним інструментом для підвищення іміджу країни на світовій арені. Організація різноманітних культурно-мистецьких

заходів, активність закладів культури, популяризація та пропаганда мови, мистецтва, культурної спадщини та національної кухні допомагають розкрити унікальність національної культури та привернути увагу міжнародної спільноти. Ці зусилля сприяють як формуванню позитивного сприйняття країни у світі та і розвитку двосторонніх дипломатичних відносин. Культура допомагає здійснити політичний вплив та здатна стимулювати економічний розвиток країни. Так, інвестування у культурну дипломатію є стратегічно важливим кроком для будь-якої країни. Вона відкриває шляхи співпраці та взаєморозуміння з іншими країнами, підтримує дружні стосунки і сприяє міжнародному престижу.

Для України необхідність застосування різних форм культурної дипломатії пов'язана з кількома факторами. По-перше, після здобуття незалежності перед Україною, як і перед іншими колишніми радянськими та югославськими республіками, постало завдання формування власної ідентичності та забезпечення її визнання. Україна вперше постала як незалежна держава, навіть якщо брати до уваги попередні періоди державності. Центральною проблемою для України було відмежування від Росії, яку пересічна громадська думка в усьому світі часто ототожнювала з колишнім СРСР. Відтак культурний чинник має відігравати значну роль для того, щоб самобутня українська культура, будучи належним чином представленою за кордоном, стала основою для формування фонових знань іноземних аудиторій про Україну та створення праймінг-ефекту. По-друге, реалізація стратегії культурної дипломатії у поєднанні з іншими комунікативними інструментами (медіа-дипломатія, брендинг нації тощо) може забезпечити певну підтримку зовнішньополітичних дій України серед іноземних аудиторій, що є особливо актуальним в умовах військової агресії з боку Росії. Через брак інформації про Україну в інших державах, а також враховуючи умови війни з боку РФ, українські дипломатичні представництва та культурні інституції мають створювати механізми не лише просування національного культурного продукту, а й надання правдивої інформації про події на території України. Це

не просто питання створення позитивного міжнародного іміджу, а питання національної безпеки [11, с. 23].

Румунія та Україна – дві країни, які не лише мають спільний кордон, але й спільну історико-культурну спадщину та національні меншини. Взаємодія між цими двома державами має велике значення для формування та розвитку успішних міждержавних відносин, і культурна дипломатія виступає одним із ключових факторів у цьому процесі. Так, посилення взаємодії між Україною та Румунією потребує використання засобів культурної дипломатії, активізації культурної присутності та здійснення діалогів для встановлення нових зв'язків.

Національні меншини, які проживають в обох країнах, відіграють ключову роль у забезпеченні постійної взаємодії між Україною та Румунією. Слід зазначити, що національні меншини є одним із тих важелів, за допомогою яких відбувається культурна дипломатія. Зокрема, відповідно до Указу Президента України від 20 лютого 2006 року, був створений Культурно-інформаційний центр України при Посольстві України в Бухаресті [41]. Його діяльність спрямована на зміцнення двосторонніх відносин між двома країнами, розширення співпраці в культурно-гуманітарній та інформаційній сферах, просування інформації про Україну в Румунії, зокрема, про її історію, культуру та туристичні можливості; зміцнення зв'язків з українською меншиною, задоволення її національно-культурних потреб. Також особливу увагу приділяється підтримці української громади в Румунії, її культурним, мовним та духовним потребам [28]. Так, Посольство та Культурно-інформаційний центр України у партнерстві з Міністерством національної освіти та Міністерством культури Румунії та за участю представників Союзу українців Румунії (СУР) задовольнив потреби представників української громади Румунії, зокрема щодо літератури українською мовою, ілюстративних дидактичних матеріалів для оснащення кабінетів української мови та літератури в навчальних закладах Румунії, де викладаються ці предмети.

Культурна діяльність є одним із пріоритетних напрямків діяльності Союзу українців Румунії. Усвідомлюючи роль і значення культури у

збереженні національної, мовної, культурної та релігійної ідентичності, а також у зміцненні національної єдності та свідомості, СУР щорічно організовує близько 300 культурних заходів, спрямованих на збереження української національної традиції та культури та поширення знань про рідний край. Міжетнічна співпраця та мультикультурні проєкти проводяться в районах, де проживає українська меншина з Румунії та румунська меншина в Україні. Так, громади румунів та українців можуть бути однаково залучені до культурних проєктів.

Під час зустрічей з керівництвом СУР та активістами української громади Румунії регулярно виникають низка питань, які потребують вирішення. Зазначені цілі успішно втілюються через заходи, що організовуються Культурно-інформаційним центром Посольства України в Румунії. Ці заходи призначені для вшанування національних історичних подій та видатних діячів української історії та культури, у тому числі культурно-мистецькі заходи, презентації книг, фотографічні та художні виставки, а також кінопрокати. У всіх проведених заходах беруть участь представники СУР, громадяни України, які постійно проживають або тимчасово перебувають на території Румунії, а також представники громадського суспільства Румунії, науковці та культурні діячі, представники ЗМІ, працівники Посольства та їхні родичі.

Звернемо увагу, що після повномасштабного вторгнення РФ в Україну, у Румунії відбулось багато культурних заходів, спрямованих на українських громадян-біженців. Зокрема це і відвідування музеїв; і спортивні заняття; гуманітарне шоу Румунія – Україна «Добра новина»; культурно-просвітницький захід «Творці українського мистецтва»; численні санкціоновані мітинги та акції протесту, організовані членами Союзу українців Румунії спільно з різними асоціаціями, фондами, громадськими організаціями тощо: «СТОП ПУТІН – СТОП ВІЙНА», «Ми підтримуємо свободу та демократію в Україні!», «За мир». в Україні»; благодійні концерти, організований Союзом українців Румунії, які відбулись у різних румунських містах тощо [94].

Умовно ці заходи можна розділити на дві категорії. Перша категорія включає заходи, запроваджені Культурно-інформаційним центром України, які реалізовувалися за планом роботи культурно-інформаційного центру та Посольства України в Бухаресті, з участю представників СУР. Такі заходи охоплюють різні групи, включаючи Бухарестський відділ СУР, молодіжну організацію СУР, працівників Української секції Румунського міжнародного радіо, ветеранів українського руху в Румунії та студентів філії українських студентів Бухарестського університету, а також румунських журналістів тощо. До другою категорії належать фестивалі та культурні заходи, які організовує сама українська громада Румунії [28].

Водночас слід зазначити, що плани діяльності Культурно-інформаційного центру при Посольстві України в Бухаресті потребує оновлення, оскільки не відповідає вимогам сьогодення. Їм не вистачає сприйняття сучасної культурної дипломатії, а тому їх реалізація часто не є ефективною. Здебільшого робота Культурно-інформаційного центру орієнтується на традиційні підходи щодо проведення заходів культурно-освітнього співробітництва.

Міністерство культури та інформаційної політики України здійснило певні кроки у розвиток української культурної дипломатії в Румунії, публікуючи на своєму офіційному веб-сайті інформацію про концепцію проекту Інституту Тараса Шевченка в Україні, з можливістю надіслати пропозиції та зауваження. При розгляді створення мережі центрів за кордоном, в проекті беруть до уваги географічні пріоритети. Зокрема, увага приділяється державам Центрально-Східної Європи, де існує значний інтерес до України та її культури, таким як Польща, країни Балтії, Грузія, Білорусь, Чехія та Румунія [57].

Культурна дипломатія виявилася важливим інструментом для зміцнення дружніх стосунків між Україною та Румунією. Через спільні заходи та обміни культурними цінностями, обидві країни можуть знайти нові шляхи співпраці та зблизити свої народи. Взаємодія та розвиток культурно-дипломатичних

ініціатив є ключовими факторами для збереження спільної спадщини та встановлення міцних зв'язків між країнами у сучасному світі.

Проте, не можна не відзначити, що внесок культурної дипломатії України в Румунії залишається недостатнім для налагодження ефективної співпраці в культурно-гуманітарній сфері між Україною та Румунією. Проблема полягає в дефіциті фахівців з культурної дипломатії, спрямованої на Румунію, а також у недостатній підтримці з боку держави. Необхідно приділити більше уваги цій сфері та активно працювати над її покращенням для сприяння більш глибокому співробітництву між країнами.

У 2023 році транскордонний факультет «Нижній Дунай» Університету у Галаці було урочисто відкрито Румунсько-український культурний центр – структуру, яка відповідає транскордонній специфіці факультету, орієнтовану на академічні спільноти двох країн, що займаються просуванням та валоризацією румунської та української культурної спадщини, з точки зору їх взаємозв'язку через призму географічних та геополітичних умов. У заході взяли участь понад 70 діячів академічної спільноти м. Галац, представники вищих навчальних закладів з України та Республіки Молдова, представники консульських представництв і посольств, представники Департаменту румунів [70].

Румунсько-український культурний центр покликаний сприяти освіті впродовж життя, підтримуючи творчість у сфері культури, зміцнюючи та розвиваючи партнерські стосунки та відносини національного та міжнародного співробітництва з установами, організаціями, науковими та культурними асоціаціями, спільною метою яких є утвердження культурної та мовної ідентичності етнічних румунів з колишніх історичних провінцій.

Потрібно вказати на те, що партнерство в освітній та культурній сферах між Україною та Румунією реалізуються також через обмін делегаціями та спільні проекти. Зокрема освітні та інтелектуальні еліти країн можуть співпрацювати за рахунок ресурсів Європейського Союзу (надані такими програмами, як Erasmus+, Erasmus Mundus, TEMPUS).

Окремо слід наголосити на ролі Чернівців і області у розвитку двосторонньої культурної співпраці між Україною та Румунією. Тут функціонують багато національно-культурних товариств та об'єднань румунських національних громад (Християнсько-демократичний Альянс румунів України, Румунська спільнота України, Товариство румунської культури ім. М.Емінеску та інші). Періодично у Чернівецькій області відбуваються культурні заходи та події. Традиційними є літературно-мистецькі вечори присвячені черговій річниці від дня народження та від дня смерті М.Емінеску («Емінесціана»), румунський фестиваль весни «Мерцішор», заходи і поминальні панахиди за жертвами сталінських репресій тощо [28].

Неабияке місце у зміцненні відносин між Україною та Румунії відіграє співробітництво між навчальними закладами. Зокрема Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича активно співпрацює з низкою румунських вищих навчальних закладів (Національний інститут економічних досліджень ім. Костін К. Кіріцеску Румунської Академії Наук, Сучавський університет «Штефан чел Маре», Ясський університетом «А.І. Куза» та інші. Зазначимо також, що проблеми, пов'язані з розвитком суспільства, політикою та історією Румунії, є предметом академічних досліджень в Чернівецькому національному університеті. В університеті щорічно відбуваються міжнародні наукові конференції, зокрема під назвою «Україна – Румунія – Молдова: історичні, політичні та культурні взаємини в контексті сучасних європейських процесів» (започатковані ще у 2004 році), які є платформою для конструктивного діалогу між українськими, румунськими і молдовськими вченими, спільному аналізу проблем та пошуку шляхів їх вирішення. Подібні заходи є важливими для підтримки співпраці між ученими з різних країн і сприянні розвитку наукової спільноти в регіоні [18, с. 175]. Також у 2015 році при університеті було створено Центр румунських студій, яка об'єднує дослідників з різних галузей, що зацікавлені у румунській проблематиці.

Зауважимо, що війна Росії проти України призупинила або відстрочила багато рішень і процесів, які впливають на культурну співпрацю, зокрема на

громади меншин в Україні (наприклад, реформа децентралізації), і загострила деякі практичні проблеми, з якими вони стикаються у своїй рідній державі. Знову ж таки, показовий приклад стосується вступу представників національних меншин з Одеської області до румунських державних університетів. Генеральне консульство Румунії в Одесі призупинило свою діяльність з початком війни. Таким чином, мешканці цього регіону, які планували вступити у 2022-2023 навчальному році, не змогли отримати завірену декларацію про приналежність до румунської культурної ідентичності, яка додається до їхніх заяв. Теоретично, щоб отримати завірені декларації, вони повинні були проїхати більше 1000 км у консульства Румунії в Чернівецькій та Закарпатській областях. Представники меншин порушили цю проблему перед румунським урядом. Узгодженим рішенням стало те, що сертифіковані декларації можна було подати після прибуття студентів до Румунії, до кінця першого семестру навчання, і що сертифікація могла бути зроблена в Румунії [88].

У середині вересня 2022 року міністри закордонних справ України, Румунії та Молдови зустрілися в Одесі та започаткували новий формат тристоронньої співпраці, «перший такого роду» в історії їхніх відносин. Хоча ця перша зустріч була зосереджена на безпеці та енергетиці, міністри також підкреслили свою зацікавленість у розвитку тристоронньої співпраці в усіх сферах взаємного інтересу, насамперед у поглибленні політичного діалогу, розвитку культурної співпраці. Питання, пов'язані із захистом родичів і меншин (включно з питанням румунської/молдовської меншин/-ів в Україні), могли би розглядатися та вирішуватися в рамках такого тріадного партнерства [97].

У липні 2023 року в штаб-квартирі Повітового центру збереження та розвитку традиційної культури Сату-Маре було підписано Угоду про співпрацю в галузі культури між закладами культури м. Виноградів та м. Сату-Маре. Угода передбачає співпрацю у сферах народної культури, літератури, образотворчого мистецтва, ремесел та охорони культурної спадщини, а також

тематичні обміни досвідом. Підписанти планують спільно розробляти європейські проекти для реалізації цих програм [73].

Наголосимо, що Союз українців Румунії, філія Сату-Маре, відіграє особливу роль у просуванні румунсько-українських транскордонних відносин чолі з головою філії доктором Любою Горват, яка постійно виступає за розвиток культурних зв'язків між двома країнами [73].

Безумовно, культурний діалог виступає важливим чинником посилення взаємодії між Україною та Румунією. Культурна взаємодія відкриває шлях для обміну традиціями, мовами, історією, мистецтвом, науковими досягненнями та іншими аспектами культури. Важливо, щоб культурний діалог включав:

- мовний обмін: курси вивчення румунської та української мов, спілкування із їх носіями допомагають покращити комунікацію та побудувати довіру між народами;
- міжкультурні заходи: різного роду фестивалі, виставки, мистецькі проекти та культурні обміни створюють можливості для спілкування між людьми з обох країн. Це допомагає вбачати схожість і розбіжності між культурами та зближує народи;
- культурна спадщина: обидві країни мають багату історію та культурну спадщину. Співпраця в збереженні та відновленні історичних пам'яток, традицій, народних звичаїв допомагає зміцнити взаєморозуміння і співчуття;
- навчальний обмін: залучення студентів і викладачів з України та Румунії до навчальних програм, обмін дослідниками та науковими знаннями розширює культурний кругозір та сприяє взаємоповаги між науковими громадами;
- медіа та інтернет: співпраця в медіа сфері може підвищити культурний обмін, забезпечити доступ до інформації про культуру та сучасне життя у сусідніх країнах;
- туризм: розвиток туристичного співробітництва сприяє взаємному знайомству з культурою і життям країни. Туристи можуть відкривати нові

місця, спробувати місцеву кухню та зануритися в унікальний колорит різних регіонів;

- діалог молоді: поширення можливостей для обміну молоддю, участі у студентських програмах та стажування сприяє формуванню позитивного ставлення та розумінню між молодими поколіннями;

Культурний діалог не тільки зближує народи, але й покращує взаємну довіру і сприяє розвитку партнерських відносин між Україною та Румунією. Взаємна повага до культур та ідентичностей інших країн відкриває двері для взаємного розуміння і співпраці.

Отже, культурне співробітництво між Україною та Румунією є складною і багатогранною сферою взаємин між двома країнами. Значний історичний контекст, схожі культурні зв'язки, а також географічна близькість створюють підґрунтя для глибокого і продуктивного співробітництва у цій сфері. Поштовх розвитку такого співробітництва надає грамотна культурна дипломатія, яка полягає у пошуку шляхів і способів поширення культури і традицій держави, її розвиток та збагачення. Вона може здійснюватися як чиновниками, так і науковцями, культурними діячами та самим суспільством. Науковці обох країн розуміють важливість культурних обмінів і взаєморозуміння для збагачення свого культурного досвіду та взаємного впливу на культурне середовище. Це стимулює розвиток наукових досліджень та діяльності, спрямованої на вивчення спільної історії, літератури, мови, мистецтва та інших аспектів культури обох народів. Один з ключових аспектів культурного співробітництва – це організація наукових конференцій, семінарів, симпозіумів і наукових зустрічей, де вчені мають можливість обмінюватися своїми дослідженнями та поглядами. Зокрема багато наукових конференцій, в яких задіяні румунські та українські науковці, проводяться на базі Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Такі заходи сприяють підвищенню рівня знань, стимулюють науковий діалог і сприяють зростанню академічної інтеграції між українськими та румунськими університетами та науковими установами.

Поряд з науково-дослідною діяльністю, важливе місце для розвитку культурного діалогу відіграє діяльність Культурно-інформаційного центру України при Посольстві України в Бухаресті та Союз українців Румунії. Вони займаються зокрема організацією культурних заходів, фестивалів, мистецьких виставок, літературних заходів та інших культурних ініціатив. Ці заходи дозволяють сприяти популяризації культурних традицій і творчості обох країн, а також сприяють підтримці взаєморозуміння та дружніх стосунків між народами. Для подальшого розвитку відносин між Румунією та Україною потрібно розвивати культурний діалог, який має включати: мовний обмін, міжкультурні заходи, культурну спадщину, навчальний обмін, діалог молоді, сферу медіа та інтернет, туризм тощо.

3.2 Гуманітарна підтримка України з боку Румунії під час повномасштабної російсько-української війни та роль Чернівецької області у цьому процесі

Жорстока війна, яка завдала і продовжує завдавати величезних страждань українському народу – через людські втрати, звірства та злочини агресії, геноцид та злочини проти людства, вчинені російськими військами, а також величезні матеріальні збитки та руйнування, це виявилася більш ніж поворотним моментом для всього світу.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну спонукало до твердої та багатовимірної відповіді Румунії на підтримку України та українських громадян, у т.ч. зусилля політико-дипломатичного, економічного, фінансового, гуманітарного та галузевого характеру, а також зусилля щодо сприяння застосування міжнародного права.

Реакція Румунії на кризу на її кордонах, на незаконну агресивну війну Росії не лише проти України, але й проти демократичних цінностей і фундаментальних стовпів євроатлантичної архітектури безпеки, залишається частиною однієї з найбільш складних і послідовних зовнішніх зусиль країни,

що має значні внутрішні наслідки і ставить на карту довгостроковий захист і консолідацію міжнародного порядку, заснованого на правилах.

Як країна-член Європейського Союзу і НАТО, що має найдовший кордон з Україною, Румунія діє з повною відповідальністю, підтримуючи Україну та українських громадян. З перших днів після початку цієї безпекової та гуманітарної кризи, найгіршої кризи в Європі за останні десятиліття, влада Румунії діяла єдино, скоординовано, у повній солідарності з українським народом, щоб надати екстрену допомогу [92].

Уряд Румунії послідовно реагував на запити України та надав, серед іншого, пальне, медикаменти, продукти харчування та машини швидкої допомоги; через міжнародний гуманітарний хаб, запущений у Сучаві 9 березня 2022 року на кордоні з Україною, Румунія сприяла здійсненню 56 гуманітарних перевезень із таких країн, як Італія, Франція, Болгарія, Австрія, Словенія, Кіпр, Греція, Німеччина чи Республіка Північна Македонія [5].

Румунія прийняла понад 2,65 мільйонів українських біженців, серед яких близько 80 тис. українців залишилися країні. Гуманітарні заходи включали створення мобільних таборів у повітах прикордонних районів, забезпечення вільного доступу до медичних послуг, освіти та ринку праці, а також до громадського транспорту. Водночас, 26 липня 2022 року Уряд Румунії запустив Національний план заходів з інтеграції українських біженців у Румунії, орієнтований на середньо- та довгострокові заходи підтримки українських біженців [16].

Зазначимо, що уряд Румунії визнав, що біженцям потрібен доступ до медичної допомоги, і запропонував їм такий же рівень допомоги, як і громадянам Румунії, які мають медичне страхування. Проте комунікаційний та мовний бар'єри, незнайомість системи охорони здоров'я та брак знань та інформації створили перешкоди, які вплинули на доступ біженців до послуг. У відповідь представництво ВООЗ у Румунії залучило 7 україномовних культурних посередників через програму Волонтерів ООН. Культурні

посередники були розміщені в Бухаресті, Галаці, Клужі, Тиргу-Муреші та Брашові, де проживає значна кількість українських біженців [106].

Через неурядову організацію «Код для Румунії», створену у партнерстві з Департаментом надзвичайних ситуацій Міністерства внутрішніх справ Румунії, Міжнародною організацією з міграції та Національною радою у справах біженців, цивільні особи, які тікали від війни в Україні та шукали притулку в Румунії могли знайти всю необхідну їм інформацію. Середню та вищу освіту українці також змогли здобути в Румунії, українською мовою викладають 45 шкіл та 5 університетів.

Уряд Румунії також запропонував українцям безкоштовний громадський транспорт і медичні послуги, запусив спеціальні програми допомоги дітям і розширив можливості працевлаштування для українців. Тепер українцям не потрібно було отримувати окремий дозвіл на працевлаштування, якщо вони залишаться в країні менше дев'яти місяців.

Зауважимо, що значну допомогу українські біженці отримували від місцевої Асоціації українців, яка розміщує їх у власних приміщеннях, у селах і містах з етнічними українськими громадами, а також від численних громадських організацій, церков, власників готелів та простих румунів по всій країні.

Волонтери активно організовували і продовжують організовувати різноманітні фандрайзингові та благодійні акції. Під час концерту на Національній арені в Бухаресті було зібрано понад 750 тисяч євро на допомогу українцям [89].

Щоб полегшити транзит українських біженців через Румунію, було відновлено польоти до Молдови. Уряд також заявив про готовність лікувати поранених українських військових у румунських госпіталях.

ЄС визначив Румунію центром цивільної допомоги Україні. Ця допомога, зібрана в ЄС, потрапляє в Україну через пункти пропуску, а благодійна організація Help Ukraine відкрила гуманітарний центр у місті Хуст Закарпатської області для допомоги південним регіонам України. Інший центр

допомоги, розташований у Сучаві, Румунія, регулярно отримує вантажівки з гуманітарною допомогою, а також медичні та пожежні машини з Румунії та інших країн ЄС.

Міністр транспорту Румунії Сорін Гріндяну анонсував капітальний ремонт залізничних колій між молдовським селом Джурджулешти та румунським портом Галац для транспортування українського зерна та інших експортних товарів [51].

Румунія також активно співпрацює з Туреччиною в розмінуванні Чорного моря і відкрила свої морські порти для російських кораблів, а повітряний простір і аеропорти – для російських авіакомпаній.

Створення європейської платформи для діалогу з питань інтеграції біженців з України за ініціативи румунського уряду стало темою Бухарестського форуму 8-9 вересня 2022 року. Було досягнуто домовленості про посилення співпраці на рівні державних секретарів або міністрів у цій неформальній робочій діалоговій групі; Австрія, Мальта та ОЕСР запропонували провести у себе наступні зустрічі діалогової платформи [67].

Також Румунія через Міністерство закордонних справ брала активну участь у дипломатичних зусиллях на багатосторонньому рівні, спрямованих на засудження російської агресії проти України, в тому числі на рівні Ради Безпеки та Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй, і надала доступ до інституцій ООН, таких як Всесвітня продовольча програма, щоб сприяти розподілу гуманітарної допомоги в Україні.

Зокрема під час 77-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН, яка відбулась в штаб-квартирі ООН у Нью-Йорку 19-23 вересня 2022 року, Румунія взяла участь у багатьох заходах та міністерських зустрічах, присвячених агресії Російської Федерації проти України. Було проведено зустріч міністрів закордонних справ у Бухарестському форматі 9 (В9), засідання Ради Безпеки ООН високого рівня, присвячене темі досягнення міжнародного правосуддя та підзвітності в Україні, засідання високого рівня «Співпраця заради підзвітності

в Україні»: Визначення наступних кроків для колективних дій задля забезпечення правосуддя» [67].

Також у цьому вимірі ще однією метою була міжнародна ізоляція Росії. Румунія підтримала всі резолюції, висунуті в Раді Безпеки та Генеральній Асамблеї ООН, що засуджують російську агресію. Разом з 75 іншими державами-членами ООН, Румунія стала співавтором Резолюції Генеральної Асамблеї від 12 жовтня 2022 року, яка засуджує незаконну анексію Росією українських територій (під назвою «Територіальна цілісність України – захист принципів Статуту ООН»), за яку проголосувала переважна більшість із 143 держав-членів ООН. Це не лише результат активної та рішучої дипломатії ЄС, у тому числі Румунії, але й переконливий показник глибокої ізоляції Росії [92].

У контексті організації Російською Федерацією так званих «референдумів» у чотирьох областях України, окупованих російськими військами, Румунія засудила неприйнятний характер цих подій. 30 вересня 2022 року Міністерство закордонних справ публічно відреагувало на підписання так званих «договорів про приєднання до Російської Федерації» українських регіонів, які перебувають під незаконною окупацією російських військ [67]. МЗС рішуче засудило незаконні та нелегітимні «угоди», які є безвідповідальною ескалацією ситуації та не можуть мати жодних наслідків відповідно до міжнародного права.

Румунія підтримала Україну у отриманні статусу кандидата на вступ до ЄС, що було досягнуто у червні 2022 року. Окрім того, румунські та українські чиновники ведуть активні політичні діалоги, що підтверджується візитами різних рівнів. Серед найважливіших – візит міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби до Бухареста, а також візит делегації на чолі з прем'єр-міністром Ніколае Чуке до Києва разом з головою Палати депутатів Марчелом Чолаку, участь прем'єр-міністра Румунії у Саміті Міжнародної кримської платформи 23 серпня 2022 року. Особливе місце в динаміці відносин займає візит Президента Клауса Йоханніса до Києва 16 червня 2022 року разом з Президентом Франції, Канцлером Німеччини та Прем'єр-міністром Італії [34].

У вересні 2022 року в Одесі відбулася перша тристороння зустріч міністрів закордонних справ Румунії, України та Республіки Молдова, участь у якій взяли міністри енергетики, а також представники енергетичних компаній з трьох країн, що відображає стратегічне зобов'язання трьох країн тісно співпрацювати в цій галузі і протидіяти спробам Російської Федерації підірвати енергетичну безпеку двох сусідніх країн. Як результат, Румунія стала першою державою ЄС, яка почала імпортувати електроенергію з України. Започаткування цього тристороннього формату спрямоване на зміцнення співпраці між трьома сусідніми державами, як у нинішньому контексті, позначеному загарбницькою війною Росії та багатовимірними кризами, що торкнулися України, так і в перспективі встановлення довгострокового діалогу та механізму координації, включаючи активну підтримку Румунією влади в Кишиневі та Києвом з метою впровадження необхідних реформ у процесі євроінтеграції [54].

Водночас, Румунія стала однією з перших країн ЄС оголосила про відновлення роботи свого посольства в Києві. На європейському рівні Румунія через Міністерство закордонних справ забезпечила активний внесок у визначення та ухвалення восьми пакетів санкцій Європейського Союзу, а також підтримуючи санкції ЄС щодо Білорусі та Ірану.

Що стосується притягнення Росії та всіх причетних до цього осіб до відповідальності за допомогою інструментів міжнародного права, у березні 2022 року Румунія разом з 42 іншими державами передала справу до Міжнародного кримінального суду для розслідування злочинів геноциду, воєнних злочинів і злочинів проти людяності, скоєних на території України, до Міжнародного кримінального суду. Уряд Румунії також схвалив пропозицію МЗС передати 100 000 євро до Цільового фонду Міжнародного кримінального суду для підтримки розслідувань міжнародних злочинів, скоєних в Україні. 13 вересня 2022 року Румунія подала Декларацію про втручання у провадження, ініційоване Україною проти Російської Федерації в Міжнародному Суді ООН щодо спору про звинувачення в геноциді у зв'язку з Конвенцією про

запобігання злочину геноциду та покарання за нього. Крім того, 16 вересня 2022 року Румунія подала до Секретаріату Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) клопотання про втручання країни на користь України у справі, порушеній цією державою проти Російської Федерації в Суді 28 лютого 2022 року. Предметом справи є серйозні порушення прав людини, масово вчинені Російською Федерацією в рамках військової агресії, здійсненої на території України, починаючи з 24 лютого 2022 року. Таким чином, Румунія підтримує створення механізму притягнення до відповідальності винних у злочині агресії, скоєному в незаконній війні Росії проти України [92].

Міністерство закордонних справ оголосило 15 жовтня 2022 року про надання Румунією добровільного внеску до фондів НАТО, призначених для зміцнення стійкості та обороноздатності України (Добровільний фонд щодо Комплексного пакету допомоги Україні), у розмірі 400 000 доларів [67].

Крім того, на останньому засіданні Ради ЄС у закордонних справах 17 жовтня 2022 року Румунія підтримала продовження масштабної підтримки України з боку ЄС, у тому числі шляхом ухвалення двох важливих заходів: надання шостого траншу фінансової допомоги через Європейський фонд миру (загальний обсяг якої сягнув 3 млрд. євро) та започаткування Місії ЄС з надання військової допомоги Україні (EUMAM), спрямованої на підготовку та забезпечення боєготовності українських військових.

Варто зазначити, що Румунія брала активну участь у сприянні транспортуванню та транзиту українського зерна на міжнародні ринки, комплексних заходах щодо розширення транзитних потужностей, у тому числі логістичних потужностей портів Констанца та Галац, що дозволило експортувати понад 5,2 млн. тонн українського зерна. До цього слід додати понад 5,5 млн тонн інших товарів, вироблених в Україні [92].

Гуманітарна підтримка та інші види підтримки України з боку Румунії є надзвичайно цінними. При цьому, Чернівецька область, як найприлеглиша до Румунії, грає суттєву роль у забезпеченні цілісності та допомозі Україні у період війни.

Чернівецька область, як прикордонний регіон, знаходиться в особливому географічному положенні та є ключовою пунктом для транспортних маршрутів та гуманітарних ланок, що забезпечують пересування допомоги в Україну. По-перше, ця область слугує важливим мостом для забезпечення гуманітарної допомоги та забезпеченні транспортних маршрутів для пересування гуманітарних вантажів та допомоги в Україну. По-друге, вона виконує важливу роль у наданні допомоги переселенцям, що шукають притулок у межах країни.

Варто також зазначити, що у Чернівцях відкрито Центр підтримки підприємництва, який працює для місцевого бізнесу та тих, хто переселився із зони бойових дій. До Чернівців переїхали 14 компаній, які раніше працювали у прифронтових регіонах. Лише за перший місяць повномасштабної війни Чернівецька область стала притулком для майже 62 тисяч внутрішніх біженців, майже 20 тисяч з яких – діти [105]. У місті з початку війни працювала гуманітарна база, на яких румунські та інші іноземні волонтери допомагали переселенцям [58]. Також у Чернівцях функціонує Центр для переселенців «Порятунок України», створений румунами та українцями [63].

Таки чином, сьогодні Чернівці забезпечують логістику гуманітарної допомоги, яка надходить з усього світу через румунсько-український кордон, веде прозорий онлайн-облік допомоги та працює з офіційними заявками громад із зони бойових дій.

Загалом, роль Чернівецької області у гуманітарній підтримці України під час російсько-української війни є важливим та незамінним елементом забезпечення стабільності, безпеки та сприяння розвитку країни в період випробувань. Її активна участь та співпраця з Румунією свідчить про рішучість та солідарність двох держав у боротьбі зі злочинною агресією та підтримку миру на території України.

Отже, гуманітарна підтримка, що надається Румунією Україні, охоплює різноманітний спектр дій, включаючи надання гуманітарної допомоги, медичних засобів, продовольства, тимчасового притулку для переселенців, а також підтримку у сфері освіти та культури. Надзвичайно важлива, що ця

допомога, доповнюється політичною та дипломатичною підтримкою на національному та міжнародному рівнях. Така активна участь Румунії у процесі допомоги Україні становить вагомий спробу зменшити негативні наслідки конфлікту та сприяє зміцненню дружніх стосунків між двома державами. Загалом, гуманітарна підтримка України зі сторони Румунії, зокрема через активну роль Чернівецької області у цьому процесі, є важливою складовою для забезпечення стійкості та гармонії у регіоні. Ці спільні зусилля свідчать про надзвичайну важливість гуманітарної співпраці між державами у період складних викликів та конфліктів, що сприяє збереженню миру та розвитку в районі.

3.3 Перспективи українсько-румунської культурно-гуманітарної співпраці

Сусідство України та Румунії, історичні, культурні та мовні зв'язки сприяють розвитку співпраці цих країн. Зокрема успішним є співробітництво у культурній та гуманітарній галузях.

Безумовно, гуманітарна співпраця максимально посилилась після російського вторгнення 2022 року. Адже реакція на втечу біженців з України була дуже швидкою, її можна характеризувати безпрецедентною солідарністю, колективними діями та чіткістю цілей. За лічені тижні понад п'ять мільйонів людей були змушені шукати захисту в сусідніх приймаючих країнах, що стало найбільшою і найшвидше зростаючою кризою біженців в новітній історії. На місцевому рівні муніципалітети докладали надзвичайних зусиль, щоб розмістити новоприбулих і залучити їх до місцевих послуг. Низові організації та легіони волонтерів мобілізували предмети допомоги і приймали біженців у пунктах перетину кордону, тимчасових центрах прийому і транзитних хабах. Національні органи влади та регіональні інституції швидко відреагували, щоб забезпечити тимчасовий захист по всій Європі, США, Канаді, Бразилії та інших країнах. Благодійні організації, громадянське суспільство та компанії приватного сектору відреагували швидко і з безпрецедентною щедрістю.

У Румунії для реагування на надзвичайну ситуацію та захисту біженців були створені урядові координаційні структури. Уряд забезпечив реалізацію основних прав і надав доступ до життєво важливих послуг з самого початку, а також запровадив законодавчі та політичні зміни для сприяння захисту та інтеграції в національні системи. Заходи з реагування на надзвичайні ситуації та координації були активізовані як на кордонах, так і всередині країни, а також були видані надзвичайні постанови для полегшення доступу до медичної допомоги, ринку праці, освіти та інших базових послуг з метою захисту прав біженців, у тому числі дітей без супроводу дорослих та осіб з інвалідністю. Прийнято Постанову Уряду про створення умов для надання тимчасового захисту та здійснювалась видача документів, що надають доступ до широкого спектру прав та послуг. Впроваджено заходи прикордонного контролю для забезпечення доступу на територію, в тому числі запроваджено безвізовий режим для громадян України та громадян третіх країн, які мають посвідки на довгострокове проживання. Розроблено урядовий План дій, який містив конкретні заходи, що гарантують доступ до прав і послуг відповідно до вищезазначеної нормативно-правової бази [108].

Тобто Румунія надавала і продовжує надавати неабияку гуманітарну підтримку. Зауважимо, що у цій країні розуміли, що переважна більшість біженців – це жінки і діти, часто розлучені з чоловіками і батьками, які залишилися в Україні; люди похилого віку; і значна кількість дітей без супроводу дорослих, у тому числі з державних закладів опіки. Відповідно ризики у сфері захисту, з якими стикнулися новоприбулі, були високими, включаючи торгівлю людьми, гендерно зумовлене насильство та розлучення дітей з батьками та опікунами. Це також включало ризик сексуальної експлуатації та насильства, а також високий рівень психосоціального дистресу, пов'язаного з конфліктом. Тому важливим була добре скоординована та орієнтована на захист реакція, яка доповнювала і розвивала чудову солідарність, продемонстровану Урядом Румунії та румунським народом.

Сьогодні продовжується підтримуватись доступ до території відповідно до принципу недопущення примусового повернення та реалізацію прав прибулих без дискримінації. Також створено інформаційну онлайн-платформу Dorotoha.org, як загальнонаціональний центр інформації про захист, зокрема про права та послуги, мобілізацію ресурсів і доступне житло, що надається чотирма мовами.

Звернемо увагу, що для дітей без супроводу дорослих та дітей, розлучених із сім'єю, у Румунії намагаються сприяти доступу до послуг з розшуку та возз'єднання сімей, підтримувати відповідні сімейні та громадські форми альтернативного догляду, а також надавати юридичні консультації щодо доступу до відповідних послуг та процедур встановлення опіки. У свою чергу, щоб допомогти дітям та особам, які здійснюють догляд, впоратися з несприятливим досвідом та втратами, йде сприяння проведенню заходів на рівні громад, зокрема групових занять у безпечних місцях з урахуванням статі, віку та інвалідності, груп для батьків, а також поширення інформації.

Зважаючи на значну гуманітарну підтримку з боку Румунії, а також постійний розвиток обох країн, співпраця в гуманітарних сферах може стати важливим фактором для подальшого зближення народів та взаєморозуміння між Україною та Румунією. Також вона ефективніша у поєднанні з культурною сферою. Звернемо увагу, що продовження розвитку і зміцнення такої співпраці залежить від політичної волі та зацікавленості обох країн. Зокрема напрямами гуманітарно-культурного співробітництва можуть бути:

- книжкова співпраця. Збільшення видання книжок та перекладів між українською та румунською мовами може допомогти популяризувати літературну спадщину та культурні цінності обох держав;
- літературний обмін. Літературні традиції обох країн мають свої особливості і цінності. Співпраця між українськими та румунськими письменниками, поетами та літературними критиками може сприяти взаємному збагаченню культурних наративів і розумінню культурних особливостей;

- мовна взаємодія. Заохочення навчання української мови серед румунських громадян та навчання румунської мови в Україні може збільшити культурний обмін і зростання взаємного інтересу;
- обмін культурними програмами. Організація обмінів мистецькими колективами, художниками, майстрами народних ремесел та іншими культурними представниками може допомогти зблизити народи та розвинути спільні творчі проекти. Концерти, виставки, театральні постановки та інші заходи можуть підвищити інтерес до культури кожної країни серед громадян партнерської держави;
- спільні наукові проекти. Українські та румунські університети та наукові інститути можуть співпрацювати в галузях історії, археології, антропології, літературознавства, мовознавства та інших гуманітарних дисциплінах. Спільні дослідження та проекти дозволять поглибити знання про історію, культуру та спільний культурний спадок;
- культурні фестивалі та виставки. Організація спільних культурних фестивалів та виставок, присвячених культурі обох країн, може стати привабливим заходом для туристів та місцевого населення. Це створить можливість представити українську та румунську творчість, мистецтво та традиції на міжнародному рівні. Крім того, організація спільних культурних фестивалів об'єднує творчі потенціали обох країн і підкреслює унікальність кожної національної культури, підтверджує спільні культурні зв'язки.
- культурний туризм. Підтримка розвитку культурного туризму між двома країнами може стати перспективною галуззю співпраці. Розробка спільних маршрутів, туристичних пакетів та обмін досвідом можуть привернути туристів та сприяти популяризації культурних багатств обох країн.
- охорона спільної культурної спадщини. Обидві країни мають спільну історію та культурну спадщину, що потребує захисту. Спільна робота з реставрації та збереження пам'яток архітектури, археологічних об'єктів та історичних місць може збагатити культурну скарбницю обох націй.

Окремо зазначимо потенціал співпраці у освітній галузі. Вона передбачає надання взаємних стипендій у вищих навчальних закладах (балаврська, магістрантська, аспірантська, докторська); удосконалення знань з румунської мови та літератури та, відповідно, української мови та літератури (зокрема для вчителів довузівської освіти; професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів тощо); організацію щорічних обмінів вихователів, учителів та викладачів румунської та, відповідно, української мови для роботи в навчальних частинах, а також учнів та студентів. Також важливо встановлювати та розвивати прямі зв'язки між навчальними закладами в Румунії та Україні та центрами безперервної підготовки педагогічних кадрів в обох країнах. Цікавим досвідом буде викладання румунською мовою в українських ВНЗ (для прикладу, в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича), а українською – в румунських (Університет імені Штефана чел Маре в Сучаві). Крім того, обидві сторони повинні стимулювати розвиток партнерства між ВНЗ, використовуючи можливості європейських навчальних програм (таких як програма Erasmus+, TEMPUS або діяльність, що здійснюється в рамках Мережі чорноморських університетів).

Як показує досвід, неабияка перспектива гуманітарно-культурної співпраці існує у рамках транскордонного співробітництва та транскордонних проєктів. Так, з 2020 року реалізовувався проєкт «Валоризація культурної ідентичності та спільної історії для розвитку туризму в прикордонній зоні Нижнього Дунаю», що фінансувався Спільною операційною програмою Румунія-Україна 2014-2020. Завдяки проєкту для обраних фольклорних колективів та ансамблів було придбано 50 автентичних румунських та українських народних костюмів та комплекти специфічних музичних інструментів. Крім того, було створено репертуар традиційних румунських пісень і танців для дидактичного використання. Також було організовано фольклорно-гастрономічний фестиваль у Чилійському Вічі, а Ізмаїльський замінено акцією із закупівлі необхідних для українських біженців наборів виживання. У рамках проєкту було розроблено та надруковано путівники щодо

нематеріальної культурної спадщини, відповідно, матеріальної культурної спадщини прикордонного регіону Нижнього Дунаю румунською, українською та англійською мовами, а також видано книгу традиційних страв цього регіону та надрукований. Також були здійснені перехресні навчальні візити 30 молодих людей з двох регіонів-партнерів, під час яких вони змогли побачити Україну [72].

Загалом, слід вказати на те, що корисним є проведення заходів, які мають на меті заохочення партнерства між культурними операторами з Румунії та України. Адже доволі часто функціонують програми (такі як «Креативна Європа»), які надають фінансування проєктів, і відповідні програми допомагають дізнатись про це фінансування, отримати приклади проєктів, які фінансуються через відповідну програму, а також приклади хороших практик з проєктів, підтриманих іншими європейськими програмами. Також на таких заходах можна отримати рекомендації щодо створення успішних транскордонних чи транснаціональних партнерств і представити власні ідеї щодо проєктів співпраці.

Зауважимо, що будь-який розвиток двосторонніх відносин залежить від дипломатичного супроводу і політичних рішень. Показовою є ситуація з молдавською мовою, яку Україна виокремлює як мову національної молдавської меншини. Така позиція негативно сприймається румунською спільнотою. Зокрема було підготовлено спільне звернення парламенту Румунії та парламенту Республіки Молдова до Президента України Володимира Зеленського, Верховної Ради України та української виконавчої влади з проханням офіційно відмовитися від використання словосполучення «молдовська мова» в Україні та розглядати румунську мову як мову, якою розмовляє те, що Україна все ще вважає «молдовською національною меншиною». У Румунії вважається, що такий український підхід відновлює деякі радянські міфи сталінського походження, включно з явно румунофобськими концепціями, сфабрикованими більшовицьким режимом у 20-х роках минулого століття, згідно з якими заперечується унікальність

румунського народу та «молдавська національна ідентичність», відмінна від румунської, а також «молдовська мова», відмінна від румунської [75]. Подібні непорозуміння не сприяють розвитку двосторонніх міждержавних відносин, а навпаки перешкоджають йому. Тобто мова йде про те, що будь-яка сфера відносин між країнами лежить всередині загальнодержавних відносин і часто залежить від них. Натомість є і зворотній ефект: гуманітарно-культурні відносини можуть сприяти вирішенню проблеми політичної нестабільності, підтримуючи організації громадянського суспільства, які прагнуть розвивати демократію та права людини, визнаючи роль митців у просуванні та захисті прав людини та дослідженні політичних питань, забезпечуючи «безпечний простір» для обговорення суперечливих тем та реалізації свободи художнього вираження, захищаючи митців та культурних агентів, які перебувають у зоні ризику, а також підтримуючи інституційну розбудову у сфері культури (наприклад, державних органів і стратегій, пов'язаних зі спадщиною, мистецтвом і культурою загалом, а також з їхніми перетинами з іншими сферами миру, стабільності та розвитку).

Варто зазначити, що розвиток українсько-румунської культурно-гуманітарної співпраці залежить від підтримки обох державних органів, академічної спільноти, громадськості та культурних діячів. Співпраця в цій сфері може не тільки зблизити дві країни, але й зміцнити їх вплив на міжнародній арені, представивши багатство і різноманіття культурної спадщини регіону. Крім того, культурні відносини можуть сприяти подоланню економічної нестабільності, стимулюючи підприємництво в культурних і творчих сферах, що, своєю чергою, підвищує можливості працевлаштування і може сприяти появі мікро- та малих підприємств; інтегруючи розбудову потенціалу в проєкти, спрямовані на захист, реставрацію та покращення спадщини, а також у ширші програми, спрямовані на зміцнення громадянського суспільства; а також захищаючи і просуваючи культурну спадщину як компонент стратегій сталого туризму. Слід врахувати, що культурні відносини можуть сприяти вирішенню проблеми екологічної вразливості, підтримуючи

залучення суб'єктів та ресурсів культури до боротьби зі стихійними лихами та зміною клімату через фінансування, технічну допомогу та діяльність зі збереження спадщини; роблячи культурні організації та заклади більш екологічно стійкими та відповідальними щодо надзвичайних ситуацій, пов'язаних зі зміною клімату; а також підтримуючи креативні форми підвищення екологічної обізнаності [74].

Актуальним для гуманітарно-культурних відносин між Україною та Румунією, враховуючи складні історичні стосунки, є те, що розвиток такої співпраці може сприяти подоланню суспільної нестабільності, інвестуючи в культурну спадщину як вектор розбудови громади, сприяючи розбудові потенціалу, що посилює участь у житті суспільства, уможлиблюючи появу альтернативних наративів про суспільство та історію, а також сприяючи співпраці та налагодженню зв'язків між суб'єктами культури та з ширшими колами громадянського суспільства. Крім того, мистецькі та культурні програми можуть залучати широку аудиторію у спосіб, що резонує з її культурним, що є необхідним в умовах ситуації з українськими біженцями.

Відтак потенціал розбудови гуманітарно-культурних співпраці є величезним. Таке співробітництво може бути направлене на сприяння захисту матеріальної та нематеріальної культурної спадщини, що перебуває під загрозою в контексті війни; сприяння ініціативам у сфері меморіалів та пам'яті, які стимулюють громадянську активність тощо.

Отже, українсько-румунська культурно-гуманітарна співпраця є доволі перспективною для розвитку в різних напрямках, що може сприяти зміцненню взаєморозуміння, співпраці та дружніх стосунків між двома країнами. Звернемо увагу, що Румунія дуже швидко відреагувала на спричинену Росією гуманітарну кризу в Україні, відкривши кордон для біженців, надавши їм допомогу та прихисток у своїй країні. Румунія надала і продовжує надавати неабияку гуманітарну підтримку Україні, що позитивно впливає на відносини між державами. Серед напрямків подальшої гуманітарної та культурної співпраці можуть бути: книжкова співпраця; літературний обмін; мовна

взаємодія; обмін культурними програмами; спільні наукові проєкти; культурні фестивалі та виставки; культурний туризм; охорона спільної культурної спадщини. Особливе місце займає освітнє співробітництво, яке може включати надання стипендій, обміни, викладання румунською та українською мовами в країні-партнері, використання можливостей, зокрема фінансових, європейських програм. Неабияке значення для розвитку гуманітарно-культурних відносин між обома державами відіграє транскордонне співробітництво, в ямках якого проводяться і фінансуються безліч культурних та гуманітарних проєктів. У цьому плані також важливо проводити відповідні заходи, які покликані стимулювати культурну та гуманітарну співпрацю між країнами шляхом представлення прикладів передової практики з точки зору успішних транскордонних або транснаціональних партнерств.

Звернемо увагу, що для зміцнення будь-якої міждержавної співпраці важливими є політичні та дипломатичні відносини між цими державами. Адже непорозуміння, які виникають через політичні рішення або висловлювання дипломатів, можуть негативно впливати на інші сфери міждержавної співпраці. У свою чергу культурні і гуманітарні відносини можуть покращувати відносини у інших галузях. Так, вони можуть сприяти вирішенню проблеми політичної нестабільності, за допомогою підтримки організацій громадянського суспільства, що розвивають демократію, визнаючи роль митців у просуванні та захисті прав людини; сприяти подоланню економічної нестабільності, стимулюючи підприємництво в культурних і творчих сферах; захищати і просувати культурну спадщину як компонент стратегій сталого туризму тощо. Відтак необхідно реалізовувати потенціал українсько-румунських відносин у культурно-гуманітарній сфері, вибудовувати перспективи для їх подальшого розвитку.

ВИСНОВКИ

В сучасному світі стан і тенденції розвитку міждержавних відносин та співробітництва залежать від комплексу міжнародних та внутрішніх факторів, які за останні п'ять десятиліть пройшли через значні трансформації, впливаючи на глобальну політику та економіку. У зв'язку з розпадом міжнародного порядку, що виник після Другої світової війни, виникла необхідність у нових механізмах співпраці між державами. Незважаючи на те, що співпраця не завжди приносить миттєву вигоду, спільні зусилля країн можуть сприяти загальному підвищенню добробуту. Крім того, розвиток існування держави як суб'єкта міжнародних відносин та міжнародного права неможливий без взаємодії з іншими суб'єктами. Це вимагає наявності ефективного механізму для здійснення зовнішніх зв'язків і регулювання їх засобами міжнародного права. Впродовж років було розроблено різні підходи до міждержавних відносин і співробітництва як результату цих взаємодій. Хоча і не існує одного універсального підходу, зрозуміло, що розвиток міждержавних відносин та дипломатії є ключовим напрямом діяльності будь-якої держави. Важливо зрозуміти, що ці відносини надають можливість діалогу, обміну ідеями та вирішенню проблем для забезпечення спільного блага та гармонії в міжнародному співтоваристві.

На сучасному етапі розвитку міжнародних відносин, зовнішньополітичній інструментарій провідних акторів значно розширився та змінився. Поряд із традиційними засобами, такими як військова могутність та економічна перевага, на передній план вийшли методи «м'якого» впливу, які передбачають використання привабливості внутрішніх і зовнішніх цінностей, культури, економічної моделі та участі в міжнародних організаціях. Ці фактори формують позитивний імідж країни на світовій арені. Україна, хоча і зіткнулася з рядом внутрішніх та зовнішніх викликів, активно розвиває свою культурну

політику в рамках стратегії «м'якої сили». Зміни в законодавчій базі, зусилля у сфері культури, експорт вітчизняного культурного продукту та розширення інвестицій у культурний сектор свідчать про спрямованість України на створення позитивного іміджу та зміцнення міжнародного співробітництва. Важливою є тенденція активізації співпраці з країнами-учасницями ЄС та іншими країнами з розвиненими культурними та технічними ресурсами. Ця стратегія базується на географічних та діаспоральних зв'язках, а також на можливостях використання зарубіжного досвіду та економічних взаємовигід. Зазначимо, що Україна також виявляє готовність до поглиблення співпраці з більш віддаленими країнами, і це підтверджується багатством двосторонніх угод у сфері культури. Адже розвиток міжнародних відносин через культурні інструменти сприяє не лише культурному обміну, але й зміцненню взаєморозуміння, сприяє розв'язанню викликів та спільному забезпеченню стабільності та процвітання у глобальному співтоваристві.

Аналізуючи українсько-румунські відносини, можна зробити висновок, що їх сучасний стан відзначається складністю та різноманітністю впливових факторів. Історична спадщина, яка містить недовіру та непорозуміння, досі впливає на взаємовідносини між державами. Зміни кордонів в минулому, хоч і були офіційно закріплені договором, все ще лишають слід у сприйнятті національних інтересів. Проте на рівні сучасних подій можна відмітити певний позитивний рух у відносинах. Значущі події внутрішнього життя обох держав, такі як революції, приєднання до міжнародних організацій та інші зміни, вплинули на їх взаємодію. Переважаючі уявлення про суверенітет та територіальну цілісність, особливо на тлі російської агресії, зблизили Румунію та Україну. Важливим етапом було підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, яке сприяло активізації українсько-румунських відносин. Підтримка Румунією українських європрагнень підкреслила бажання обох країн спільно працювати над розвитком та стабілізацією регіону. Важливо відзначити, що реакція Румунії на російське вторгнення, її підтримка і допомога сприяла ще більшому зміцненню двосторонніх відносин. Наступним

етапом розвитку відносин між державами повинне стати подолання наявних проблем та розбіжностей. Сьогодні співпраця між обома країнами в різних сферах, включаючи військову та економічну, зростає, а підтримка України з боку Румунії у ЄС та НАТО стає ще міцнішою. Подальший діалог та співпраця можуть сприяти побудові взаємовигідних і плідних стосунків, які будуть враховувати історичний контекст, спірні питання, але спрямовані на спільне майбутнє.

Основні форми співробітництва між Україною та Румунією включають дипломатичні, економічні, культурні та безпекові відносини, які допомагають підтримувати та зміцнювати стосунки між цими двома країнами. Політична співпраця між Україною та Румунією проявляється у взаємних відвідинах та зустрічах на різних дипломатичних рівнях. Економічна співпраця розвивається в різних секторах, зокрема в енергетиці, транспорті та сільському господарстві, сприяючи економічному зростанню обох держав. Спільна культурна спадщина та історія створюють підґрунтя для культурної співпраці, яка сприяє зміцненню дружніх відносин між народами. Безпекове співробітництво, особливо через наявність спільних кордонів, забезпечує стабільність та безпеку в регіоні через спільні зусилля в обороні та безпеці. Участь обох країн в ЄС та інших міжнародних організаціях підкреслює їхню підтримку загальних цінностей, демократії та прав людини. Спільна робота над європейською інтеграцією та іншими міжнародними ініціативами сприяє розвитку співпраці та розробці спільних позицій. Так, незважаючи на існуючі виклики і незгоди, співробітництво між Україною та Румунією орієнтується на зміцнення взаємних зв'язків та спільних інтересів. Обидві країни прагнуть вирішувати проблеми, вдосконалювати партнерство та співпрацювати в різних сферах, що сприяє забезпеченню миру, стабільності та процвітання на регіональному та міжнародному рівнях.

Якщо говорити детальніше про механізми українсько-румунського співробітництва, то вона реалізується через різноманітні ініціативи та програми, зокрема такі як: Європейський інструмент сусідства, єврорегіони,

проекти та двосторонні угоди, які здебільшого спрямовані на підвищення рівня транскордонної співпраці, зміцнення культурних зв'язків та стимулювання економічного розвитку. Наразі інтеграція транскордонних регіонів в єдиний економічний простір та спільне подолання викликів є головними пріоритетами. Важливе значення у цьому плані має взаємодія місцевих органів влади та громад для успішної реалізації цих завдань. Також етнічні відносини на прикордонних регіонах визначають хід транскордонного співробітництва між країнами, адже саме міжкультурний діалог та інтеграція етнічних меншин є ключовими для забезпечення стабільності та співпраці. Проекти, спрямовані на забезпечення прав національних меншин та підтримку їх культурної самобутності, позитивно впливають на міжрегіональні та міждержавні відносини.

Зазначимо, що саме культурне співробітництво між Україною та Румунією розкривається як складний та багатогранний аспект взаємин двох країн. Історична спадщина, спільні культурні зв'язки та географічна близькість створюють надзвичайно сприятливу основу для глибокого та плідного співробітництва в цій сфері. Важливим фактором розвитку культурного співробітництва є належна культурна дипломатія, що передбачає поширення культурних цінностей та традицій через різні канали, від офіційних представників до науковців, культурних діячів та пересічних громадян. Вчені з обох країн розуміють важливість культурних обмінів та взаєморозуміння для збагачення свого культурного досвіду та взаємного впливу на культурне середовище. Завдяки цьому стимулюється активний розвиток наукових досліджень і діяльності, спрямованої на вивчення спільної історії, мови, літератури, мистецтва та інших аспектів культури обох народів. Важливим кроком в цьому напрямку є організація наукових конференцій, симпозіумів та наукових зустрічей, де вчені обмінюються своїми дослідженнями та думками. Зокрема багато наукових конференцій, в яких задіяні румунські та українські науковці, проводяться на базі Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Це допомагає підвищити рівень знань, стимулює науковий

діалог і сприяє зростанню академічної інтеграції між університетами та науковими установами обох країн. Крім науково-дослідної співпраці, важливе місце в розвитку культурного діалогу займає діяльність Культурно-інформаційного центру України при Посольстві України в Бухаресті, Союз українців Румунії та інших організацій, що сприяють організації культурних заходів, виставок та ініціатив. Ці заходи допомагають популяризувати культурні традиції обох країн, підтримують взаєморозуміння та дружні стосунки між народами. З метою подальшого розвитку відносин між Україною та Румунією важливо продовжувати сприяти культурному діалогу, що охоплює різноманітні аспекти: мовний обмін, міжкультурні заходи, підтримку культурної спадщини, навчальний обмін, діалог молоді, співпрацю у сфері медіа та туризму.

Важливо для нашого дослідження було оцінити гуманітарну підтримку Румунії для України, яка надається з початку повномасштабного вторгнення. Вона охоплює широкий спектр заходів, включаючи надання гуманітарної допомоги, медичних ресурсів, продовольства, тимчасового притулку для переселенців, а також підтримку у галузі освіти та культури. Її також доповнюють політична та дипломатична підтримка, що надаються на національному та міжнародному рівнях. Така активна роль Румунії в допомозі Україні направлена на зменшення негативних наслідків конфлікту та зміцнення дружніх стосунків між двома країнами. Окремо слід наголосити на місці Чернівецької області у наданні гуманітарної допомоги з боку Румунії. У регіоні створено гуманітарні хаби, а також він є пунктом передачі гуманітарної допомоги зі всієї Європи. В цілому, ці спільні зусилля свідчать про велике значення гуманітарної співпраці між країнами в умовах складних викликів та конфліктів, сприяючи збереженню миру та розвитку в регіоні.

Безумовно, Румунія дуже швидко відреагувала на спричинену Росією гуманітарну кризу в Україні, відкривши кордон для біженців, надавши їм допомогу та прихисток у своїй країні. Вона і сьогодні продовжує надавати неабияку гуманітарну підтримку Україні, що позитивно впливає на відносини

між державами. Відтак перспективи українсько-румунської співпраці у культурно-гуманітарному вимірі є величезними. Зокрема напрямами майбутньої гуманітарно-культурної співпраці можуть бути різноманітні ініціативи, такі як книжкова співпраця, літературний обмін, мовна взаємодія, культурні програми, спільні наукові проекти, культурні фестивалі та виставки, культурний туризм та збереження спільної культурної спадщини. Також перспективним є освітнє співробітництво, яке може включати надання стипендій, обміни та спільне викладання мов, використання можливостей європейських програм.

Важливу роль у розвитку гуманітарних та культурних відносин також відіграє транскордонне співробітництво, в рамках якого проводяться і фінансуються безліч культурних та гуманітарних проєктів. Необхідним є проведення відповідних заходів, які здатні стимулювати культурну та гуманітарну співпрацю між країнами завдяки представленню результативних прикладів передової практики з точки зору успішних транскордонних або транснаціональних партнерств. Важливо відзначити, що політичні та дипломатичні відносини між державами є ключовими для зміцнення будь-якої міждержавної співпраці. Водночас гармонійні культурно-гуманітарні відносини можуть сприяти вирішенню політичних, економічних та соціальних викликів, сприяючи миру, стабільності та розвитку в регіоні. Враховуючи це, розвиток культурно-гуманітарних відносин має бути важливим компонентом для підтримки і зміцнення взаємин між Україною та Румунією в майбутньому.

Отже, проведене дослідження є спробою проаналізувати двосторонні українсько-румунські відносини у культурно-гуманітарному вимірі, однак ця проблематика потребує подальших наукових звернень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аппатов С.Й. Макан І.М. Українсько-румунські відносини: історія і сучасність // УІЖ. – 1999. – №5. – С. 94-95.
2. Артьомов І.В. Транскордонне співробітництво як важливий чинник підвищення регіональної конкурентоспроможності / І.В. Артьомов // Науковий вісник Ужгородського університету. – Ужгород, 2013. – Вип. 2. – С. 44-51
3. Беседін С. М. Радянсько-німецькі відносини періоду липень 1939 р. – червень 1941 р. [Текст] : магістер. робота / С. М. Беседін ; науковий керівник О. В. Потехін. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2021. – 55 с.
4. Боровський Ю. В., Гвоздев П. А. Реалізм у полеміці з неолібералізмом: головні моменти дискусії на рубежі століть/Ю. В. Боровський, с. А. Гвоздев//Вісник МДІМВ університету — 2015 — С. 126-135.
5. В аеропорту поблизу Сучави (Румунія) запрацював потужний хаб, у який для України прибуватиме гуманітарна допомога з усієї Європи. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://bukinfo.com.ua/viyna-na-shodi/v-aeroportu-poblyzu-suchavy-rumuniya-zapracuyuvav-potuzhnyy-hab-u-yakuu-dlya-ukrajiny-prybuvatyme-gumanitarna-dopomoga-z-usiyeji-yevropy> – Дата перегляду: 17.07.2023.
6. Вегеш М.М. Політологія: Підручник / М.М. Вегеша.— К.:ПІ50 Знання, 2008. — 556 с.
7. Гакман С. Єврорегіон «Верхній Прут»: досвід, виклики та особливості/[Електронний ресурс]/Буковинський вісник. – Режим доступу : <http://buk-visnyk.cv.ua/naukova-dumka/1662/> – Дата перегляду: 06.07.2023.
8. Гегель Г. Фрідріх Наука логіка/ред. Ді Джованні Джордж. – Кембридж: Cambridge University Press, 2010. — С. 751

9. Герасимчук С. Україна та Молдова – нові виклики та можливості у двосторонніх відносинах/С. Герасимчук – К.: Фонд імені Фрідріха Еберта, 2017. – 15 с.
10. Горбач О. Н. Політологія : навч. посіб/Олександр Горбач, Руслан Демчишак; Нац. ун-т «Львів. політехніка». — 3-тє вид., — Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2016. — 259 с.
11. Грачевська Т. О. Діяльність культурно-інформаційних центрів як компонента культурної дипломатії / Т. О. Грачевська // Грані. – 2016. – № 2. – С. 22-26.
12. Договір про відносини добросусідства і співробітництва між Україною і Румунією // Урядовий кур'єр. – 1997. – 5 червня. – С.3-4.
13. Захарченко В.І. Кластеризація транскордонного співробітництва в контексті євроінтеграції України/В.І. Захарченко//Аналітичний звіт. – Одеса, 2022. – 20 с.
14. Захарченко В.І. Кластеризація транскордонного співробітництва в контексті євроінтеграції України/В.І. Захарченко//Аналітичний звіт. – Одеса, 2022. – 20 с.
15. Історія культури [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://buklib.net/books/22279/> – Дата перегляду 21.06.2023.
16. Каптару В. Національний план заходів щодо інтеграції вимушених переселенців з України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://surl.li/jqstx> – Дата перегляду: 17.07.2023.
17. Каптару В. Румунія, Україна та НАТО [Електронний ресурс] // Radio România Internațional. – Режим доступу: http://www.rri.ro/uk_uk/Румунія_Україна_та_НАТО-2524515 – Дата перегляду: 02.07.2023.
18. Круглашов А. Політичні та культурні взаємини країн-сусідів / А. Круглашов // Політичний менеджмент. – 2004. – № 6. – С. 175-177.
19. Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною та Бразилією. Посольство України у Федеративній Республіці Бразилія

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://brazil.mfa.gov.ua/ua/ukraine-br/culture> – Дата перегляду: 21.06.2023.

20. Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною та Великою Британією. Посольство України у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.mfa.gov.ua/ua/ukraine-uk/culture> – Дата перегляду 21.06.2023.

21. Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною та Грузією. Посольство України в Грузії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://georgia.mfa.gov.ua/ua/ukraine-ge/culture> – Дата перегляду: 21.06.2023.

22. Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною та Латвією. Посольство України в Латвійській Республіці [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://latvia.mfa.gov.ua/ua/ukraine-latvia/culture> – Дата перегляду: 21.06.2023.

23. Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною та Румунією. Посольство України в Румунії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://romania.mfa.gov.ua/ua/ukraine-ro/culture> – Дата перегляду: 21.06.2023.

24. Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною та США. Посольство України в Сполучених Штатах Америки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://usa.mfa.gov.ua/ua/ukraine-us/culture> – Дата перегляду: 21.06.2023.

25. Лук'янюк В. Приєднання Бессарабії і Буковини до СРСР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.jnsm.com.ua/h/0628Q/> – Дата перегляду: 28.06.2023.

26. Максименко І. В. Відносини України та Румунії в контексті регіональних ініціатив ЄС/І.В. Максименко//Міжнародні та політичні дослідження – 2019 – Вип. 32 – С. 140-145

27. Мартинов А.Ю. Організація чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС) [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 7: Мі-О / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії

України. – К.: В-во «Наукова думка», 2010. – 728 с. – Режим доступу : http://www.history.org.ua/?termin=Orhanizatsiia_Chornomorske – Дата перегляду: 02.07.2023.

28. Мельничук Л. Культурна дипломатія України в Румунії: потреба перезавантаження та оновлення [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://institutedd.org/blog/posts/kulturna-diplomatiya-ukrayini-v-rumuniyi-potreba-perezavantazennya-ta-onovlennya> – Дата перегляду: 15.07.2023.

29. Милосердна І. Дилема безпеки в сучасному світовому порядку: теоретичний вимір дослідження / І. Милосердна // Сучасні політичні процеси: глобальний та національний виміри : матеріали II Міжнар. наук-практ. Інтернет-конф. (м. Одеса, 29 квіт. 2022 р.) / МОН України, Нац ун-т «Одес. юрид. акад.» – Одеса. – 2022. – С. 15-18.

30. Мікула Н.А., Толкованов В.В. Транскордонне співробітництво: Посібник/ Н.А. Мікула, В.В. Толкованов – Київ: Крамар, 2011. – 259 с.

31. Острів Зміїний: виборили статус, втратили нафту? [Електронний ресурс] // Економічна правда. – Режим доступу : <https://www.epravda.com.ua/publications/2009/02/4/180227/> – Дата перегляду: 02.07.2023.

32. Парламент Румунії визнав Голодомор злочином проти людства і українського народу [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/11/24/7151244/> – Дата перегляду: 02.07.2023.

33. Парламент Румунії схвалив декларацію на підтримку України народу [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/03/8/7157572/> – Дата перегляду: 02.07.2023.

34. Підтримка України у війні та статус кандидата до ЄС: підсумки візиту європейських лідерів до Києва. [Електронний ресурс]// Суспільне – Режим доступу: [https://suspilne.media/251288-pidtrimka-ukraini-u-vijni-ta-](https://suspilne.media/251288-pidtrimka-ukraini-u-vijni-ta)

status-kandidata-do-es-pidsumki-vizitu-evropejskih-lideriv-do-kieva/– Дата перегляду: 20.07.2023.

35. Політологія: Підручник / За ред. М.М. Вегеша.— К.:П50 Знання, 2008. — 556 с.

36. Про видавничу справу [Електронний ресурс]: Закон України від 05.06.1997 № 318/ 97-ВР – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/318/97-вр> – Дата перегляду: 21.06.2023.

37. Про вищу освіту [Електронний ресурс]: Закон України від 17.01.2002 № 2984-III – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2984-14> – Дата перегляду: 21.06.2023.

38. Про затвердження переліку закордонних дипломатичних установ України, у складі яких утворюються культурно-інформаційні центри [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів від 19.04.2006 № 213-р. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/213-2006-p> – Дата перегляду: 21.06.2023.

39. Про кінематографію [Електронний ресурс]: Закон України від 13.01.1998 № 9/ 98-ВР – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/9/98-вр> – Дата перегляду: 21.06.2023.

40. Про Концепцію державної політики в галузі культури на 2005-2007 рр. [Електронний ресурс] : Закон України від 03.03.2005 № 2460-IV /– Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2460-iv> – Дата перегляду: 21.06.2023.

41. Про культурно-інформаційний центр у складі закордонної дипломатичної установи України [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 20.02.2006 № 142/2006. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/142/2006> – Дата перегляду: 21.06.2023.

42. Про культуру : Закон України від 14.12.2010 // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 24. – Ст. 168.

43. Про музеї та музейну справу [Електронний ресурс]: Закон України від 29.06.1995 № 249/95-/ – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/249/95> – Дата перегляду: 21.06.2023.

44. Про наукову і науково-технічну діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 13.12.1991 № 1977-ХІІ – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1977-12> – Дата перегляду: 21.06.2023.

45. Про освіту [Електронний ресурс]: Закон України від 23.05.1991 № 1060-ХІІ – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12> – Дата перегляду: 21.06.2023.

46. Про Рекомендації парламентських слухань «Культурна політика в Україні: пріоритети, принципи та шляхи реалізації» [Електронний ресурс] : Постанова Верховної Ради України від 21.06. 2005 № 2680-IV /– Режим доступу : <http://www.politik.org.ua/vid/bookscontent.php3?b=20&c=431> – Дата перегляду: 21.06.2023.

47. Про театри і театральну справу [Електронний ресурс]: Закон України від 31.05.2005 № 2605-IV – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2605-15> – Дата перегляду: 21.06.2023.

48. Про телебачення і радіомовлення [Електронний ресурс]: Закон України від 21.12.1993 № 3759-ХІІ – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3759-12> – Дата перегляду: 21.06.2023.

49. Про туризм [Електронний ресурс]: Закон України від 15.09.1995 № 324/95-ВР – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр> – Дата перегляду: 21.06.2023.

50. Рендюк Т. Українці Румунії : етнокультурна історія і сучасний стан / Т. Рендюк// Народна творчість та етнографія [Текст] : журнал / Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського; [Голов. ред. Г. Скрипник]. – Київ : Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, 2010 – № 4 (380). – 2019. – С. 5-15.

51. Румунія ремонтує широку залізничну колію, щоб Україна експортувала товари через Молдову до Галаца. [Електронний ресурс] – Режим

доступу : <https://dzi.gov.ua/press-centre/news/rumuniya-remontuye-shyroku-zaliznychnu-koliyu-shhob-ukrayina-eksportovala-tovary-cherez-moldovu-dogalatsa/> – Дата перегляду: 17.07.2023.

52. Сербіна Н. Ф. Культурна дипломатія як інструмент зовнішньої політики сучасної європейської держави / Н. Ф. Сербіна, О. П. Кучмій // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2011. – Вип. 100(1). – С. 122-131.

53. Силіна Т. Румунія. Свобода, народжена незалежністю [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня. Україна. Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/international/rumuniya-svoboda-narodzhena-nezalezhnistyu-.html> – Дата перегляду: 03.07.2023.

54. Спільна заява міністрів закордонних справ та міністрів оборони Румунії, Республіки Молдова та України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mfa.gov.ua/news/spilna-zayava-ministriv-zakordonnih-sprav-ta-ministriv-oboroni-rumuniyi-respubliki-moldova-ta-ukkrayini> – Дата перегляду: 20.07.2023.

55. Транскордонне співробітництво України в контексті євроінтеграції : монографія / Н. А. Мікула, В. В. Засадко. – К. : НІСД, 2014. – 316 с.

56. Транскордонне співробітництво: правові основи та успішні практики: посібник / Євчак Ю.Б., Зарді А., Лазур Я.В., Очкаї Д. та ін. / за заг. ред. В.А. Устименка; ред.-упоряд. Гук А.К., Санченко А.Є. – К., 2020. – 152 с.

57. У Міністерстві культури відбулося обговорення проєкту концепції Українського інституту Тараса Шевченка. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/news/248126682> – Дата перегляду: 15.07.2023.

58. У Чернівцях запрацювала гуманітарна база іноземних волонтерів, які допомагають переселенцям. [Електронний ресурс]// Укрінформ – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3455726-u-cernivcah-zpracovala-gumanitarna-baza-inozemnih-volonteriv-aki-dopomagaut-pereselencam.html> – Дата перегляду: 17.07.2023.

59. Україна – Румунія: шляхом зміцнення довіри, співпраці і взаємопідтримки [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://prismua.org/ua_ro/ – Дата перегляду: 02.07.2023.

60. Уряд затвердив угоду про військово-технічне співробітництво з Румунією. [Електронний ресурс] // Ukrainian military pages – Режим доступу : <https://www.ukrmilitary.com/2021/11/romania.html> – Дата перегляду: 02.07.2023.

61. Урядовий кур'єр. – 2000. – 8 квітня. – С.3.

62. Хижняк І. А. Нова історія міжнародних відносин у системному форматі (1648–1918): підруч. для студ. вищ. навч. закл. / І. А. Хижняк. — К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. — 224 с

63. Шутяк Л. «Порятунок України»: як етнічні румуни та українці створили в Чернівцях Центр для переселенців. [Електронний ресурс] // Infopost-Режим доступу: <https://infopost.media/poryatunok-ukrayiny-yak-etnichni-rumuny-ta-ukrayinczi-stvoryly-v-chernivczyah-czentr-dlya-pereselencziv/> – Дата перегляду: 17.07.2023.

64. Як спільна загроза змусила Київ і Бухарест переглянути свої стосунки [Електронний ресурс] // Економічна правда. – Режим доступу : <https://glavcom.ua/publications/yak-spilna-zagroza-zmusila-kijiv-i-buharest-pereglyanuti-svoji-stosunki-358965.html>

65. Як сфера культури підтримує Україну від початку війни. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://life.nv.ua/ukr/lifestyle/kulturniy-front-yak-sfera-kulturi-pidtrimuye-ukrajinu-pid-chas-viyeni-50279187.html> – Дата перегляду: 21.06.2023.

66. Analiză Radiografie a relațiilor economice dintre România și Ucraina. Ce business-uri româno-ucrainene ar fi afectate de o invazie din partea Rusiei. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://economedia.ro/radiografie-a-relatiilor-economice-dintre-romania-si-ucraina-ce-business-uri-romano-ucrainene-ar-fi-afectate-de-o-invazie-a-rusiei.html> – Дата перегляду: 02.07.2023.

67. Aurescu B. Opt luni de «diplomație de război» pentru securitatea României. Opt luni de sprijin al României pentru Ucraina și poporul ucrainean [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://www.mae.ro/node/60019#null> – Дата перегляду: 17.07.2023.

68. Bakhmetev A. R. Cultural diplomacy as a phenomenon of modern politics (on the example of the European Union)/A. R. Bakhmetev. – Young scientist. — 2019. — № 17 — p. 255

69. Bilateral diplomacy [Electronic resource] — Mode of access: <https://www.diplomacy.edu/topics/bilateral-diplomacy/> — Дата перегляду: 16.06.2023.

70. Centrul Cultural Româno-Ucrainean, inaugurat la UDJG. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://www.expressdedunare.ro/centrul-cultural-romano-ucrainean-inaugurat-la-udjg/> – Дата перегляду: 15.07.2023.

71. Chifu I. Relațiile româno-ucrainene în epoca nevoii Parteneriatului Strategic/ Revista Polis – volumul VI – numărul 4, noiembrie 2018, București – p. 21.

72. Chilia Veche: Proiect transfrontalier România – Ucraina început cu Covid 19 în România și terminat cu război în Ucraina. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://infotulcea.ro/chilia-veche-proiect-transfrontalier-romania-ucraina-inceput-cu-covid-19-in-romania-si-terminat-cu-razboi-in-ucraina/> – Дата перегляду: 27.07.2023.

73. Colaborare româno-ucraineană: Două instituții de cultură au semnat un protocol. România [Електронний ресурс] – Режим доступу :<https://www.informatia-zilei.ro/sm/colaborare-romano-ucraineana-doua-institutii-de-cultura-au-semnat-un-protocol/> – Дата перегляду: 17.07.2023.

74. Cultural relations — key approaches in fragile contexts. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.eunicglobal.eu/media/site/336b35dc02-1632226636/eunic_cultural-relations-key-approaches-in-fragile-contexts_report_spread.pdf – Дата перегляду: 27.07.2023.

75. După răspunsul negativ al Kievului, românii din Ucraina îi solicită României să sprijine efortul de renunțare la sintagma «limba moldovenească». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://bucpress.eu/dupa-raspunsul-negativ-al-kievului-romanii-din-ucraina-ii-solicita-romaniei-sa-sprijine-efortul-de-renuntare-la-sintagma-limba-moldovenesca/>– Дата перегляду: 27.07.2023.

76. EC development cooperation for ENPI countries. (2019). General introduction [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://web.archive.org/web/20110902131834/http://www.enpi-programming.eu/wcm/en/what-is-enpi-programming/general-introduction.html>. – Дата перегляду: 05.07.2023.

77. European commission. Cross-border, transnational and interregional cooperation. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ec.europa.eu/regional_policy/en/atlas/programmes/ – Дата перегляду: 05.07.2023.

78. Evoluția relațiilor dintre Ucraina și România după războiul declanșat de Rusia [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://moldova-suverana.md/article/evoluia-relaiilor-dintre-ucraina-i-romnia-dup-rzboiul-declanat-de-rusia_47298 – Дата перегляду: 02.07.2023.

79. Fota I. High Tide. Romanian Security on Europe’s Frontline. U.S.–Romania Initiative Defense and Security Working Group // Center for European Policy Analysis. — January 2020

80. Hungary-Slovakia-Romania-Ukraine Cross-border Cooperation Programme 2014-2020 (2016) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://huskroua-cbc.eu/documents/programme-documents> – Дата перегляду: 05.07.2023

81. Hungary-Slovakia-Romania-Ukraine Joint Operational Programme (2008) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.huskroua-cbc.net/uploads/editors/JOP-HUSKROUA%2030092014-amended_final.pdf. – Дата перегляду: 05.07.2023.

82. Institute of High Communitarianism [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://communitarian.ru/publikacii/bolshoy_blizhniy_vostok/vzlet_i_padenie_m_yag_koy_sily_30082014/.03.01.2016 – Дата перегляду: 21.06.2023.

83. JOP Romania-Ukraine-Republic of Moldova (2008) [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://www.rouamd.net/images/stories/File/Joint_Operational_Programme.pdf.

– Дата перегляду: 05.07.2023.

84. Karl Marx Capital II: The Process of Circulation of Capital // Collected Works of Karl Marx and Frederick Engels. – International Publishers: New York. — 1997 — Vol.36 – P. 867

85. Kuramayeva G. N. Cultural-humanitarian cooperation as a tool of soft power: Case of Kazakhstan [Text] : Dis. ... Dr. of philosophy (PhD) : 6D020200 – International relations / G. N. Kuramayeva ; scientific supervisors: T. S. Suleimenov, A. A. Zholdybayev ; The Academy of Public Administration under the President of the Republic of Kazakhstan... – Nur-Sultan : [s.l.], 2020. – 172 p

86. Makar Yu. Suchasnyj stan i perspektyvy rozvytku ukrayins`ko-rumuns`kykh mizhderzhavnykh vidnosyn/ Ukrayina-Rumuniya Moldova: istorychni, politychni ta kul`turni aspekty vzayemyn u konteksti suchasnykh yevropejs`kykh procesiv – Chernivci, Bukrek, 2006 – S. 37.

87. Memorandum, Meeting of Chancellor Angela Merkel and Presedint Dimitri Medmedev on 4-5 June 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://russiaeu.ru/sites/default/files/user/files/2010-06-05-meseberg-memorandum.pdf> – Дата перегляду: 02.07.2023.

88. Mică victorie pentru tinerii din Sudul Basarabiei care se înscriu la studiu în România [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://infoprut.ro/92900-mica-victorie-pentru-tinerii-din-sudul-basarabiei-care-se-inscriu-la-studiu-in-romania.html> – Дата перегляду: 15.07.2023.

89. Neplii A. Romania's Support for Ukraine deserves greater recognition. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://www.kyivpost.com/post/6608> – Дата перегляду: 17.07.2023.

90. Nye J.S. Soft Power: The Means To Success In World Politics / J.S. Nye – New-York: PublicAffairs. – 2004. – 192 p

91. Politica de coeziune: peste 66 milioane EUR pentru cooperare transfrontalieră cu Ucraina în domeniul sănătății, al mediului și al îmbunătățirii capacității administrative [Електронний ресурс]. – Режим доступу : **https://romania.representation.ec.europa.eu/news/politica-de-coeziune-pest-66-milioane-eur-pentru-cooperare-transfrontaliera-cu-ucraina-domeniul-2022-11-04_ro** – Дата перегляду: 06.07.2023.

92. Principalele acțiuni de sprijin ale României pentru Ucraina pe parcursul celor opt luni de la declanșarea războiului ilegal de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei. [Електронний ресурс] – Режим доступу : **<https://www.mae.ro/node/60026>** – Дата перегляду: 17.07.2023.

93. Proposals Hu-Sk-Ro-Ua 2007-2013, Hungary-SlovakiaRomania-Ukraine ENPI Cross-Border Cooperation Programme [Електронний ресурс]. – Режим доступу : **www.huskrouacbc.net/en/closed_call_for_proposals**. – Дата перегляду: 05.07.2023.

94. Raportul activității Uniunii Ucrainenilor din România privind ajutorarea ucrainenilor refugiați pe teritoriul României de la începutul invaziei armate a Federației Ruse în Ucraina. [Електронний ресурс] – Режим доступу : **<https://uur.ro/razboiul-din-ucraina/>** – Дата перегляду: 15.07.2023.

95. Romania's Relations with Ukraine: Cooperation Despite an Impasse [Електронний ресурс]. – Режим доступу : **https://pism.pl/publications/Romanias_Relations_with_Ukraine_Cooperation_Despite_an_Impasse** – Дата перегляду: 02.07.2023.

96. Romania's Support for Ukraine deserves greater recognition [Електронний ресурс] // KyivPost – Режим доступу : **<https://www.kyivpost.com/post/6608>** – Дата перегляду: 02.07.2023.

97. Romanians and Moldovans in Ukraine and their kin states' engagement before and after the war – towards a triadic partnership for effective minority protection? România [Електронний ресурс] – Режим доступу :

<https://www.ecmi.de/infochannel/detail/ecmi-minorities-blog-romanians-and-moldovans-in-ukraine-and-their-kin-states-engagement-before-and-after-the-war-towards-a-triadic-partnership-for-effective-minority-protection> – Дата перегляду: 17.07.2023.

98. Romania-Ukraine 2014-2020 (2015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: **www.ro-ua.net**. – Дата перегляду: 05.07.2023.

99. Rozanov A Approaches to Analysis of Interstate Cooperation [Electronic resource]/A. Rozanov//Education, Human Rights and Peace in Sustainable Development. — 2020 — Mode of access: **https://www.researchgate.net/publication/347330203_Approaches_to_Analysis_of_Interstate_Cooperation** — Дата перегляду: 15.06.2023.

100. Rumuniia-Ukraina-Respublika Moldova [Romania -Ukraine-Republic of Moldova] Spilnyi monitorynhovyi komitet [Joint Monitoring Committee]. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : **<http://surl.li/uple>** [in Ukrainian]. – Дата перегляду: 06.07.2023.

101. Şerban Filip Cioculescu în Monitor Strategic, De la neîncrederea şi teamă la cooperarea şi parteneriat. România şi Ucraina după Euromaidan şi anexarea Crimeei de către Rusia – numărul 1-2/ – Bucureşti, 2015 – p.16.

102. Shevchuk D. World Economics. – Litres, Moscow, 2017. – 982 p

103. Şlusarciuc M. Cross-border cooperation elements along Romanian-Ukrainian border—empirical evidences/M Şlusarciuc// EURINT 6 (1) – 2019 – p. 311-334

104. Sokolovsky O. Cross-Border Cooperation within the European Neighborhood and Partnership Instrument /O. Sokolovsky // Ukraine-Romania-Moldova Political and Legal Studies – Vol. 1, Issue 1 – 2022 – pp. 48–60

105. Stand with Ukrainian cities. [Електронний ресурс] – Режим доступу: **<https://www2.deloitte.com/ua/en/pages/public-sector/articles/help-cities.html>** – Дата перегляду: 17.07.2023.

106. The crucial role of cultural mediators in Romania's Ukrainian refugee response. [Електронний ресурс] – Режим доступу :

<https://www.who.int/europe/news/item/23-02-2023-the-crucial-role-of-cultural-mediators-in-romania-s-ukrainian-refugee-response> – Дата перегляду: 17.07.2023.

107. The Relations between Ukraine and Romania: Old and New Perceptions. Cooperation Outlooks [Електронний ресурс]. – Режим доступу : **https://prismua.org/wp-content/uploads/2017/01/The_Relations_between_Ukraine_and_Romania_Old_and_New_Perceptions._Cooperation_Outlooks.pdf** – Дата перегляду: 30.06.2023.

108. Ukraine Situation Regional Refugee Response Plan. [Електронний ресурс]- Режим доступу: **https://www.unhcr.org/by/wp-content/uploads/sites/8/2022/10/Ukraine-situation-RRP-plan-and-flash-appeal-March-December-2022_1.pdf** – Дата перегляду: 17.07.2023.

109. Ukraine starts exporting electricity to Romania [Електронний ресурс]//Interfax – Режим доступу : **<https://interfax.com.ua/news/economic/842735.html>** – Дата перегляду: 02.07.2023.

110. Waltz Kenneth N. Theory of International Politics/ N. Waltz Kenneth—Addison-Wesley Publishing, 1979. — 256 p.

111. Wang J. Introduction: China's search on soft power // In book: Soft power in China: public diplomacy through communication. – N.Y.: Palgrave Macmillan, 2011. – P. 1-18.

SUMMARY

This study analyzes the bilateral Ukrainian-Romanian relations in the cultural and humanitarian dimension. The author examined the theoretical foundations of the study of interstate relations, in particular the essence of the concept of interstate relations and approaches to its analysis within the theories of realism, liberalism, neoliberalism, etc. and managed to reveal cultural and humanitarian cooperation as a form of implementing the concept of «soft power» in the state's foreign policy.

The researcher found that despite the historical complexity and territorial disputes, Ukrainian-Romanian relations are currently at a stage of remarkable development. An important moment was the signing of the EU-Ukraine Association Agreement, which contributed to the intensification of Ukrainian-Romanian relations. Romania's support for Ukraine's European aspirations emphasized the desire of both countries to work together to develop and stabilize the region. The author highlights that Romania's reaction to the Russian invasion, its support and assistance contributed to further strengthening bilateral relations.

The author also emphasizes that cultural cooperation between Ukraine and Romania reveals itself as a complex and multifaceted aspect of the relationship between the two countries and emphasizes that in order to further develop Ukrainian-Romanian relations, it is important to continue to promote cultural dialogue covering various aspects: language exchange, intercultural events, support for cultural heritage, educational exchange, youth dialogue, media and tourism cooperation.

The paper assesses Romania's humanitarian support for Ukraine since the beginning of the full-scale invasion, which covers a wide range of activities, including humanitarian aid, medical resources, food, temporary shelter for IDPs, support in the field of education and culture, as well as political and diplomatic support provided at the national and international levels.

The final part of the paper outlines the prospects of Ukrainian-Romanian cooperation in the cultural and humanitarian dimension. In particular, various initiatives such as book cooperation, literary exchange, language interaction, cultural programs, joint research projects, cultural festivals and exhibitions, cultural tourism and preservation of common cultural heritage, and educational cooperation may be areas of future humanitarian and cultural cooperation. The text emphasizes the necessity of developing cross-border cooperation, which serves as the framework for many cultural and humanitarian projects, supported and funded.